

Woningcorporaties aan de slag met veiligheid

- Over de rol van woningcorporatie op de veiligheid -

**VEILIG
WONEN[®]**

Jolanda Bos

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2013

Woningcorporaties aan de slag met veiligheid

- Over de invloed van wijkenaanpak op de veiligheid -

**VEILIG
WONEN[®]**

Jolanda Bos

S4042425

Scriptiebegeleider: R. Dankert

Bachelorthesis Geografie, Planologie en Milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

I Inhoudsopgave

II	SAMENVATTING	III
1.	INLEIDING	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doel- en vraagstelling	3
1.3	Operationalisering	5
1.4	Conceptueel model	6
1.4.1	Woningcorporaties en leefbaarheid	6
1.4.2	Woningcorporaties en wijkenaanpak	7
1.4.3	Wijkenaanpak en veiligheid	7
1.4.4	Veiligheid en leefbaarheid	8
1.4.5	Onderzoek	8
1.5	Methodologie	8
1.5.1	Onderzoeksmethodologie	9
1.6	Leeswijzer	10
2.	THEORETISCH KADER	11
2.1	Leefbaarheid een breed begrip	11
2.1.1	Discussies rondom leefbaarheid	12
2.2	Veiligheid en veiligheidsbeleving	15
2.2.1	Veiligheidsbeleving	16
2.2.2	Fysieke veiligheid	17
2.2.3	Sociale veiligheid	18
2.2.4	Veiligheid in het algemeen	19
2.2.5	Beïnvloeden van veiligheidsbeleving	20
3.	ONDERZOEKSRESULTATEN KRUISKAMP	21
3.1	Welkom in de Kruiskamp	21

3.2 Kruiskamp, woningcorporatie en de wijkenaanpak -----	23
3.2.1 Kruiskamp tot de wijkenaanpak-----	23
3.2.2 De wijkenaanpak -----	25
3.2.3 Kruiskamp en de wijkenaanpak-----	26
3.2.4 Woningcorporaties en de wijkenaanpak -----	28
3.3 De investeringen in Kruiskamp -----	29
3.3.1 Kruiskamp en veiligheid -----	29
3.3.2 Veiligheid in de wijkenaanpak -----	31
4. CONFRONTATIE THEORIE EN PRAKTIJK -----	36
4.1 Kruiskamp in wetenschappelijk perspectief -----	36
4.1.1 Fysiek -----	36
4.1.2 Sociaal-----	37
4.1.3 Veiligheid algemeen -----	38
4.1.4 Beïnvloeden gevoel veiligheid-----	39
4.1.5 Veiligheid en leefbaarheid-----	40
5. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN -----	41
5.1 Conclusie -----	41
5.2 Aanbevelingen-----	42
LITERATUURLIJST -----	44
BIJLAGEN -----	48
1. Definitie hoofdvraag -----	48
2. Interviewlijst-----	48
3. Projecten wijkenaanpak-----	49

II Samenvatting

Leefbaarheid heeft de laatste decennia meer en meer aandacht gekregen in de politiek. In 1997 is het bijdragen aan leefbaarheid in wijken en buurten dan ook toegevoegd aan de kerntaken van woningcorporaties. De afgelopen maanden en jaren is er veel discussie ontstaan over de vraag of woningcorporaties zich wel bezig moeten houden met investeringen in leefbaarheid. Naar aanleiding van deze discussie is de vraag ontstaan welke rol woningcorporaties eigenlijk spelen op het gebied van leefbaarheid. Hieruit komt ook de doelstelling voort:

“Het doel van dit onderzoek is om woningcorporaties inzicht te geven in de rol die zij kunnen spelen bij de veiligheid (en daarmee de leefbaarheid) in wijken en buurten door te onderzoeken welke rol woningcorporaties op het gebied van de veiligheid in Kruiskamp hebben gespeeld.”

Er is ervoor gekozen om het onderzoek te richten op een onderdeel van leefbaarheid, te weten veiligheid. Sinds de jaren 90 is leefbaarheid namelijk vooral een kwestie van veiligheid en van sociale aspecten geworden (Leidemeijer & van Kamp, 2003). Om de doelstelling te behalen is de volgende hoofdvraag gesteld:

“Wat is de rol van woningcorporatie bij de veiligheid in wijken?”

Omdat leefbaarheid meer en meer aandacht heeft gekregen zijn er ook de nodige benaderingen geweest om leefbaarheid in wijken te verhogen. De meest recente aanpak op wijkniveau is de wijkenaanpak uit 2007, deze wijkenaanpak is het kader van waaruit de hoofdvraag wordt beantwoord.

Om tot een goede conclusie te komen is de scriptie in drie delen verdeeld. Allereerst is er literatuurstudie verricht naar bestaande theorieën voor wat betreft leefbaarheid en veiligheid. Vervolgens is met die kennis een casestudy verricht in de wijk Kruiskamp. Hier is geprobeerd om door middel van interviews de rol van de woningcorporaties bij het verbeteren van veiligheid vast te leggen. Als laatste is de theorie gekoppeld aan de onderzoeksresultaten.

Theorie

In de theorieën met betrekking tot leefbaarheid is naar voren gekomen dat leefbaarheid een breed begrip is. Leefbaarheid ontstaat daar waar de sociale leefomgeving en de fysieke leefomgeving elkaar overlappen. Omdat leefbaarheid een breed begrip is, is er binnen de wetenschappelijke literatuur veel discussie over. Discussies richten zich op aspecten als de domeinen (kenmerken die bepalend zijn voor leefbare omgeving),

objectief (werkelijkheid) of subjectief (beleving), contextafhankelijkheid (beleving afhankelijk van context), schaalniveau (op welk oppervlakte speelt leefbaarheid) en causaliteit (relaties tussen kenmerken). Problemen wat betreft leefbaarheid in wijken ontstaan door een scheiding tussen wonen en werken, weinig variëteit in de wijk, de grote schaal van wijken, veel hoogbouw of huishoudens in de wijk. Wat in ieder geval duidelijk wordt, is dat wanneer problemen op het gebied van leefbaarheid opgelost moeten worden de sociale en fysieke leefomgeving moeten worden aangepakt. Maar over het algemeen wordt geprobeerd leefbaarheid te verbeteren door fysieke investeringen.

In theorieën wat betreft veiligheid komt naar voren dat veiligheid te verdelen is in twee dimensies. De fysieke en sociale veiligheid vormen samen veiligheid en hebben hiermee invloed op de leefbaarheid. De fysieke veiligheid richt zich op de indeling van de wijk, de variëteit in de wijk. Hierbij komt naar voren dat beheer en onderhoud van de fysieke leefomgeving van essentieel belang zijn voor het veiligheidsgevoel. Sociale veiligheid bestaat uit twee onderdelen namelijk sociale controle en sociale cohesie. Bij beide komt naar voren dat kennen van de medebewoners grote invloed heeft op het veiligheidsgevoel.

Wijkeraanpak

De wijkeraanpak is een integrale en gebiedsgerichte manier van aanpak in de veertig wijken waarin de leefbaarheid ver beneden het gemiddelde ligt. Deze aanpak richt zich op de vijf thema's die het vaakst zijn aangedragen door de betreffende veertig wijken. De thema's zijn wonen, werken, leren en opgroeien, integreren en veiligheid. Belangrijke dragers van de wijkeraanpak zijn de woningcorporaties.

Kruiskamp ligt ten noorden van het stadscentrum in Amersfoort en is een multiculturele wijk. Dit is zichtbaar in het hoge percentage allochtonen. Daarnaast heeft de wijk een relatief hoog percentage sociale huurwoningen. Na de Tweede Wereldoorlog, toen de woningnood hoog was, is Kruiskamp in rap tempo opgebouwd. Dit resulteert na jaren in problemen met slechte speculatie, kleine woningen en veel gehorigheid. Om de stad een toekomst te bieden startten woningcorporaties in samenwerking met de gemeente het vernieuwingsprogramma 'Amersfoort vernieuwt'. Dit programma richtte zich in Kruiskamp op grootschalige herstructurering. Toen Kruiskamp in 2006 na jaren werk eindelijk in de steigers stond werd de wijk toch door de Rijksoverheid gekozen als een van de 40 krachtwijken. De wijkeraanpak zorgde in Kruiskamp ervoor dat naast de fysieke leefomgeving ook de sociale leefomgeving werd aangepakt.

Veiligheid in Kruiskamp

In Kruiskamp zijn de problemen wat betreft veiligheid in sociale en fysieke oorzaken te verdelen. In de wijk wonen veel bewoners met een drank- of drugsverslaving of psychiatrische problemen. Maar ook zaken als verloedering van de woonomgeving, gehorigheid van de woningen, en slingerend huisvuil zorgen voor een verlaagd veiligheidsgevoel onder bewoners.

Bij de projecten die voortkomen uit de wijkenaanpak spelen woningcorporaties vooral een grote rol voor wat betreft de fysieke omgeving. Met grote herstructurering zijn veel woningen gesloopt, opnieuw gebouwd en gerenoveerd. In de Kruiskamp hebben de woningcorporaties ook een grote rol gespeeld bij de AV-aanpak (aanspreken en vooruit helpen). Hierbij gingen hulpverleners alle deuren langs om bewoners hulp aan te bieden en hen te ondersteunen. Belangrijk onderdeel hiervan waren de buurt-toezicht-teams [BTT]. Met name hierin speelde woningcorporatie Alliantie een belangrijke rol. De BTT's hielden extra toezicht in de wijken en buurten waar de AV-aanpak plaats vond. Het team liep dagelijks door de wijk en sprak mensen aan op overlastgevend gedrag in de buitenruimte en in de gemeenschappelijke ruimtes van de corporaties, zoals de portieken, galerijen of trappenhuizen.

Na vier jaar wijkenaanpak is Kruiskamp de eerste van de veertig wijken die van een krachtwijk veranderd zijn in een prachtwijk. Het is niet alleen de wijkenaanpak die hiervoor gezorgd heeft, de jarenlange aanpak vóór de start van de wijkenaanpak heeft eveneens een grote rol gespeeld. Met het slopen en nieuw bouwen van huizen is de fysieke leefomgeving enorm verbeterd en is gezorgd voor meer diversiteit in de wijk. Dit heeft geresulteerd in een verandering in sociale samenstelling van de wijk. Er kwamen bewoners met een hoger opleidingsniveau en een hoger inkomen. Deze mensen hebben vaak een positievere blik op de wereld, met name op zaken als veiligheid en dat heeft invloed op de cijfers voor wat betreft het gevoel van veiligheid, zij hebben vaak minder problemen, ze nivelleren dus de problematiek. Dit is terug te zien in de cijfers. Het gevoel van onveiligheid bij bewoners is van 46% in 2007 gedaald 36% in 2011. Daarnaast heeft de sociale investering (AV-aanpak en BTT's) grote impact gehad op de bewoners. Door deze aanpak is de problematiek veranderd maar ook verminderd. Ook al is Kruiskamp als eerste wijk een prachtwijk geworden toch is er nog de nodige kritiek op de wijkenaanpak in Kruiskamp. Er is niet gezorgd voor voldoende borging van de projecten binnen de wijk. Veel projecten zijn gestopt omdat de subsidie weggevallen is of omdat er geen vraag meer naar is.

Kruiskamp in perspectief

De theorie geeft aan dat de fysieke en sociale leefomgeving een grote rol spelen bij veiligheid, maar dat de fysieke leefomgeving vaak wordt gebruikt om de wijk te verbeteren. In Kruiskamp is ook met name deze fysieke omgeving stevig aangepakt door de woningcorporaties. Dit is gebeurd door de variëteit en diversiteit in de wijk te vergroten en door het slopen, bouwen en renoveren van woningen. Door deze aanpak is ook de sociale leefomgeving veranderd. Er zijn nieuwe mensen met een hogere opleiding en met een hoger inkomen in de wijk komen wonen. Deze hebben een positievere kijk op de wereld en zo ook op de veiligheid. De theorie en de praktijk komen wat betreft veiligheid grotendeels overeen.

Conclusie

De rol die woningcorporaties bij veiligheid in de wijk kunnen spelen is van enorme waarde. Met de herstructurering en andere kleinere investeringen in de fysieke leefomgeving hebben woningcorporaties een grote invloed gehad op de veiligheid in de wijk. Wel richt deze rol zich op het eigen bezit van de woningcorporaties, dat is ook datgene waar zij zelfstandig de meeste invloed op kan uitoefenen. Maar ook op sociaal vlak kunnen ze veel impact hebben door het meefinancieren van allerlei projecten in de wijk om de veiligheid te verbeteren.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Leefbaarheid is een onderwerp dat sinds de jaren negentig weer sterk in de belangstelling staat. Door de groeiende economie kreeg leefbaarheid toentertijd meer en meer aandacht. Dankzij deze toenemende interesse is leefbaarheid zelfs een van de belangrijkste thema's op de politieke agenda van het vorige decennium geworden. Hierdoor is er ook beleidsmatig veel aandacht uitgegaan naar leefbaarheid (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Van Nota Ruimtelijke Ordening tot het actieprogramma Gezondheid en Milieu, op alle beleidsvelden krijgt leefbaarheid op verschillende manieren aandacht.

Het was niet de eerste keer dat leefbaarheid zo volop in de belangstelling stond. Het was de tweede 'golf' van leefbaarheid en een derde 'golf' in aandacht voor wijken.

De jaren zeventig worden gezien als de eerste bloeiperiode van leefbaarheid (Ibid.). Er kwam in toenemende mate aandacht voor de sociale factoren die de kwaliteit van het leven bepaalden. Het was voor het eerst dat de burger centraal werd gezet. Bij deze eerste 'golf' ontstonden er twee stromingen. De eerste stroming wilde naast economische indicatoren ook indicatoren die het welzijn benadrukten en zouden moeten aangeven wat de kwaliteit van leven was in een bepaald gebied. De andere stroming richtte zich meer op het individuele welzijn en op de vraag welke indicatoren verantwoordelijk zijn voor de woonsituatie. De tweede 'golf' van leefbaarheid ontstond in de jaren negentig van de vorige eeuw. Door de groeiende economie en de daarmee gepaarde behoefteverschuiving kreeg leefbaarheid hernieuwde aandacht. Leefbaarheid staat nu met name in het teken van sociaal-economische aspecten en veiligheid.

Een wijkgerichte aanpak bij problemen rondom leefbaarheid krijgt al veel langer de aandacht. Al na de tweede wereldoorlog was de wijkgerichte aanpak populair (Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid [WRR], 2005). Mensen wilden iets nieuws, waren hun vertrouwen kwijt geraakt in de traditionele instellingen en streefde naar meer sociaal-economische gelijkheid. Daarnaast werden de burgers steeds mondiger en hierdoor veranderde de verhouding tussen overheid en bevolking. Het gemeenschapsdenken werd de nieuwe invalshoek. Het was dus vooral een sociaal-culturele insteek, maar in de jaren vijftig verdwijnt deze gedachte ook van de kaart. In de jaren zeventig kreeg de wijkgerichte aanpak hernieuwde aandacht, nu in het kader van de grootschalige woningbouw en later met de stadsvernieuwing. Stond eerst de stedenbouwkundige invalshoek daarbij centraal, gaandeweg ging men ook het belang van

het fysieke en sociale beheer en de leefbaarheid inzien. De derde 'golf' in de jaren negentig kenmerkte zich door grote sectoroverschrijdende beleidsimpulsen vanuit de rijksoverheid. Vanuit het Rijk kregen wijken en leefbaarheid steeds meer aandacht en werden deze gezamenlijk aangepakt door divers beleidsvormen. In de afgelopen decennia zijn er dan ook veel lijsten met wijken opgesteld die om verschillende redenen extra aandacht verdienden, vaak omdat de leefbaarheid daar nog wat te wensen overliet. Dit begon in 1994 met het Grote stedenbeleid, daarna volgden de 56 prioriteitswijken van Kamp en de honderdveertig 'brandhaarden' van Winsemius (Harmsen, 2007). Deze roep om actie van Winsemius werd een jaar later overgenomen door toenmalig minister van Wonen, Wijken en Integratie door het opstellen van de wijkenaanpak (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer [VROM], 2007). Hierin zijn veertig krachtwijken aangewezen, deze wijken hebben een grote achterstand opgelopen wat betreft leefbaarheid ten opzichte van het nationale of stedelijke gemiddelde. Op eigen kracht kan deze achterstand onmogelijk goed worden gemaakt dus zijn extra inspanningen nodig.

Door de toenemende aandacht in de jaren negentig werd in 1997 besloten om leefbaarheid toe te voegen als kerntaak van woningcorporaties (Snuverink, 2006). Vanaf dat moment moesten woningcorporaties dus ook investeren in de leefbaarheid in die wijken waarin zij al zorg droegen voor de sociale huisvesting. Dit blijkt geen gemakkelijke taak en woningcorporaties kunnen dit niet alleen. Er moet dus samengewerkt worden met andere belanghebbende partijen in de wijk, maar de woningcorporaties zijn wel een van de dragers van de investeringen. Er werd besloten om een minister aan te stellen voor Wonen, Wijken en Integratie. Deze minister, Vogelaar, wees in 2006 veertig wijken aan waarin sterk geïnvesteerd moest worden op het gebied van leefbaarheid. Deze wijken werden zogenoemde krachtwijken of 'Vogelaarwijken' genoemd en door middel van wijkenaanpak moeten deze krachtwijken weer prachtwijken worden (Vrije, 2013). De wijkenaanpak richt zich op de vijf thema's die als slechtste uit de bus kwamen in de veertig wijken te weten wonen, werken, leren en opgroeien, integreren en veiligheid. Belangrijk onderdeel hiervan is de veiligheid want leefbaarheid is sinds de jaren 90 vooral een kwestie van veiligheid en sociale aspecten (Leidelmeijer & van Kamp, 2003)

Momenteel gaat het over het algemeen goed met de leefbaarheid in Nederland. Tussen 1998 en 2010 is de leefbaarheid van positief naar zeer positief gegaan (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties [BZK], 2011^a). Maar dit is gebeurd in vlagen. Tussen 1998 en 2002 veranderde de leefbaarheid positief, maar tussen 2002 en 2006 keerde deze terug naar het oude niveau, waarna tussen 2006 en 2008 weer een stijging

te zien is. Dat de leefbaarheid over het algemeen positiever is geworden wil niet zeggen dat overal de leefbaarheid is toegenomen.

Al deze aandacht is niet vreemd als je bedenkt dat leefbaarheid gaat over hoe mensen hun leefomgeving waarderen. Daarbij komt het in een tijd dat een kleinere afstand tussen burgers en beleid, zelforganisatie en meer contact met burgers belangrijk was (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Leefbaarheid een onderwerp wat mensen na aan het hart ligt (BZK^a, 2011). Omdat het mensen na aan het hart ligt, geven alle mensen een andere invulling aan leefbaarheid. Dit maakt dat het geen eenduidig begrip is (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer [VROM], 2009).

1.2 Doel- en vraagstelling

Door de economische crisis en de omvangrijke bezuinigingsplannen van het huidige kabinet is er veel discussie losgebarsten over de vraag of woningcorporaties zich nog wel moeten inzetten voor een betere leefbaarheid. Zouden zij zich niet beter kunnen richten op hun primaire taak, het zorg dragen voor (sociale)woningbouw (Vrije, 2013). Om antwoord te kunnen geven op zulke vragen is het natuurlijk van belang om te weten welke rol woningcorporaties spelen op het gebied van leefbaarheid. Sinds de jaren 90 is leefbaarheid vooral een kwestie van veiligheid en sociale aspecten geworden (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Over het algemeen wordt gezegd dat een wijk leefbaarder wordt naarmate de veiligheid toeneemt (Rijpma & Stol, n.d.). Hieruit komt naar voren dat wanneer leefbaarheid onder de maat is het aspect veiligheid een belangrijke plaats inneemt. Vandaar dat in dit onderzoek het aspect veiligheid van leefbaarheid centraal zal staan. Zo ontvouwt zich het doel van dit onderzoek:

“Het doel van dit onderzoek is om woningcorporaties inzicht te geven in de rol die zij kunnen spelen bij de veiligheid (en daarmee de leefbaarheid) in wijken en buurten door te onderzoeken welke rol woningcorporaties op het gebied van de veiligheid in Kruiskamp hebben gespeeld.”

Het onderzoek is gericht aan de nationale politiek en AEDES, de overkoepelende organisatie van woningcorporaties. Voor woningcorporaties is het van belang om te weten wat voor invloed het, door onder andere hen gevoerde, beleid nu daadwerkelijk heeft op de veiligheid (en daarmee leefbaarheid) in de wijk. Zij kunnen inspelen op de uitkomsten van dit onderzoek door hun beleid aan te passen. Daarnaast is het goed om te weten wat het nut is van wijkenaanpak. Als blijkt dat wijkenaanpak niet werkt dan kunnen woningcorporaties de tijd en het geld dat ze hieraan besteden beter gebruiken en zich

richten op andere kerntaken. Bij de vele discussies rond de herziene Woningwet in het afgelopen jaar kwamen de activiteiten van woningcorporaties ook weer ter sprake. Door de minister werd toen besloten dat leefbaarheid een van de verantwoordingsvelden blijft van woningcorporaties (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties [BZK], 2012). Dit omdat ze hiermee grote baten leveren en het bijdraagt aan het algemeen economisch belang. Maar begin juni 2013 kwamen de woningcorporaties weer in het nieuws doordat Minister Blok van Wonen aangaf dat woningcorporaties vooral moeten gaan investeren in het opknappen van hun eigen bezit en niet meer investeren in andere zaken (Benschop, 2013).

Om de doelstelling te behalen is de volgende hoofdvraag opgesteld:

“Wat is de rol van woningcorporaties bij de veiligheid in wijken?”

De afgelopen jaren is er weer veel geïnvesteerd in wijken. Een van de bekendste recente aanpakken op wijkniveau is de wijkenaanpak uit 2007 (VROM, 2007). Dit zal dan ook het kader worden van waaruit er naar de casus gekeken gaat worden (zie bijlage 1 voor definities van kernwoorden uit hoofdvraag).

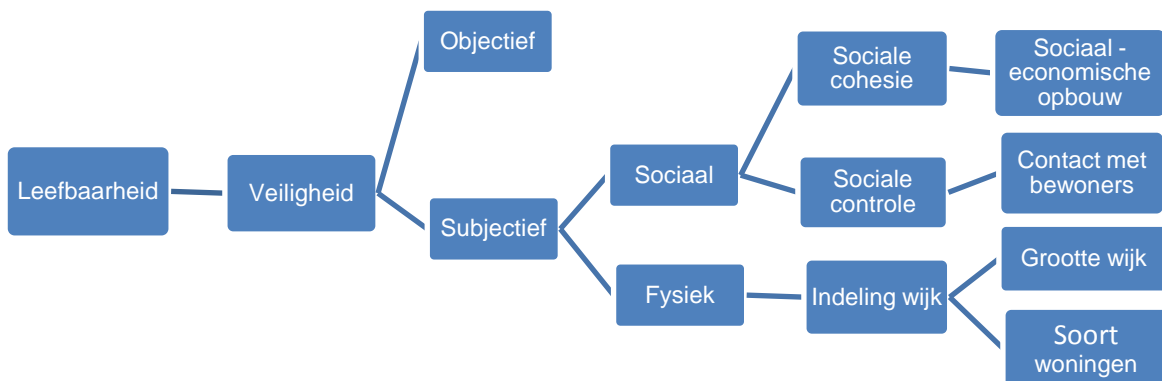
Om de vraagstelling te kunnen beantwoorden worden in dit onderzoek de volgende deelvragen behandeld:

- Wat is leefbaarheid en welke aspecten hebben invloed op de leefbaarheid volgens wetenschappelijke theorieën?
- Wat is veiligheid en hoe speelt zij een rol op de leefbaarheid volgens de theorieën?
- Wat is wijkenaanpak en hoe wordt deze opgepakt door de woningcorporaties?
- Hoe wordt er bij de casus omgegaan met veiligheid en hoe wordt geprobeerd om dat te verbeteren?
- Wat zijn overeenkomsten/verschillen tussen veiligheid in de theorie en in de praktijk?

Door de concrete koppeling te maken tussen wetenschappelijke theorieën wat betreft veiligheid en veiligheid in de praktijk kan er worden nagegaan in hoeverre theoretische ideeën terug komen in de praktijk. Zo kan er ook worden gekeken waar leemten in de theorie dan wel praktijk voorkomen.

1.3 Operationalisering

In figuur 1 is de operationalisering van het centrale thema in dit onderzoek te zien.

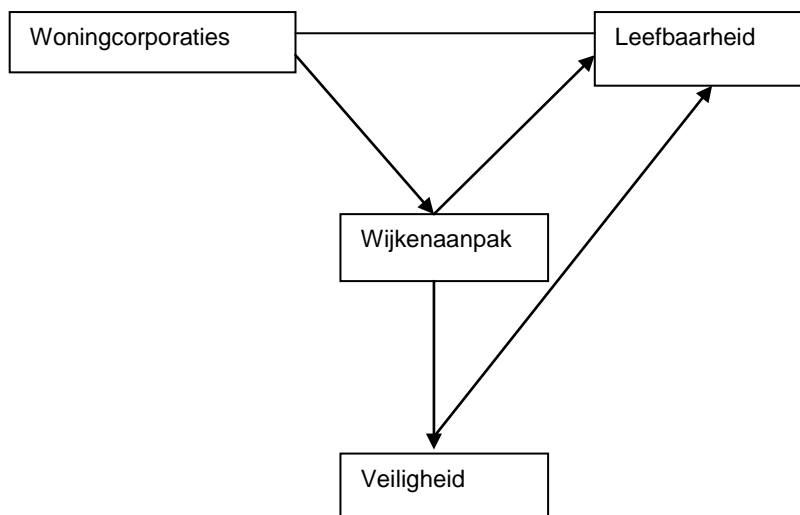

Figuur 1. Operationalisering.

Leefbaarheid bestaat uit diverse aspecten waarvan veiligheid er een is. Veiligheid is onder te verdelen in subjectieve en objectieve veiligheid (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Subjectief geeft de beleving van bewoners wat betreft veiligheidsgevoel weer, objectief gaat over cijfers wat betreft criminaliteit. Binnen het subjectieve kader gaat veiligheid over het gevoel van veiligheid van bewoners in een wijk. Dit gevoel van veiligheid kan in een wijk worden veroorzaakt door sociale of fysieke problemen (Rijpma en Stol, n.d.). Onder sociale problemen vallen zaken als sociale controle en sociale cohesie en bij fysieke problemen speelt de indeling van de wijk een grote rol. In hoofdstuk twee, het theoretische hoofdstuk, zal dieper op deze operationalisering worden ingegaan.

1.4 Conceptueel model

Naar aanleiding van de doel- en vraagstelling is het volgende conceptuele model ontstaan (figuur 2). Hierin wordt kort uitgewerkt wat de verbanden tussen de onderdelen zijn en hoe die verbanden zijn ontstaan.

Figuur 2. Conceptueel model.

1.4.1 Woningcorporaties en leefbaarheid

Eind jaren negentig werd meer en meer duidelijk dat juist voor de woningcorporaties een belangrijke taak is weggelegd in het verbeteren van de leefbaarheid, woningcorporaties spelen een cruciale rol bij het waarborgen van leefbaarheid in dorpen en steden (VROM, 2007). Woningcorporaties zijn maatschappelijke instellingen en zullen dus ook maatschappelijke taken moeten uitvoeren. Daarbij zijn woningcorporaties al jaren actief in een wijk en kennen ze die door en door, zij weten welke problemen er spelen. Om die reden is leefbaarheid in 1997 als een van de verantwoordingsvelden opgenomen in het Besluit beheer sociale-huursector [BBSH], sindsdien is leefbaarheid een van de kerntaken van woningcorporaties (Ministerie voor Wonen en Rijksdienst, 2010). Het investeren in de leefbaarheid is zowel voor maatschappelijk- belang als voor eigenbelang van grote waarde, immers de waarde van onroerend goed zal stijgen (eigenbelang) en investeren in sociale leefbaarheid zorgt voor meer draagvlak (maatschappelijk belang) (Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid [WRR], 2005). Volgens het BBSH, artikel 12a, moeten woningcorporaties bijdragen aan de leefbaarheid in de buurten en wijken waar ze bezit hebben (Ministerie voor Wonen en Rijksdienst, 2010). Dit moet wel

betrekking hebben op het bouwen of slopen van andere gebouwen dan woonegelegenheden, het zorgen voor voorzieningen, het verbeteren van de omgeving buiten de woonegelegenheden en het verrichten van werkzaamheden die ten goede komen aan het woongenot in de wijk of buurt.

Ook bij de vele discussies rond de herziene Woningwet (2012) in het afgelopen jaar kwamen de activiteiten van woningcorporaties weer ter sprake. Door de minister werd besloten dat leefbaarheid een van de verantwoordingsvelden blijft van woningcorporaties. Dit omdat ze hiermee grote baten leveren en het bijdraagt aan het algemeen economisch belang (BZK, 2012). Maar ook begin juni 2013 kwamen de woningcorporaties weer in het nieuws doordat Minister Blok van Wonen aangaf dat woningcorporaties vooral moeten gaan investeren in het opknappen van hun eigen bezit en niet meer investeren in andere zaken (Benschop, 2013).

1.4.2 Woningcorporaties en wijkenaanpak

De rol van woningcorporaties bij de wijkenaanpak is groot. De woningcorporatie is een van de grootste deelnemende partijen en heeft veel invloed in de wijk. Volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau [SCP] heeft leefbaarheid betrekking op de woonomgeving van mensen en het is daardoor bij uitstek een wijkgebonden verschijnsel (Hart, Knol, Maas- de Waal & Roes, 2002). Woningcorporaties zijn maatschappelijke organisaties waarvan het werkveld de wijk is en waarvan de belangrijkste taak het verzorgen van sociale woningbouw is. Daarnaast zijn woningcorporaties al jaren actief bezig in wijken en kennen ze de wijken daardoor goed. De afgelopen jaren hebben zij al een grote bijdrage geleverd aan de stedelijke vernieuwing. Woningcorporaties zijn belangrijke dragers van de wijkenaanpak en zullen een belangrijke faciliterende rol spelen (VROM, 2007).

1.4.3 Wijkenaanpak en veiligheid

De wijkenaanpak is een integrale en gebiedsgerichte manier van aanpak in de veertig wijken waarin de leefbaarheid ver beneden het gemiddelde ligt (VROM, 2007). De achterstand in de wijken is op verschillende gebieden groot. In 2007 is deze aanpak gestart en richt deze zich op de vijf thema's die het vaakst zijn aangedragen door de betreffende veertig wijken. De thema's zijn wonen, werken, leren en opgroeien, integreren en veiligheid.

1.4.4 Veiligheid en leefbaarheid

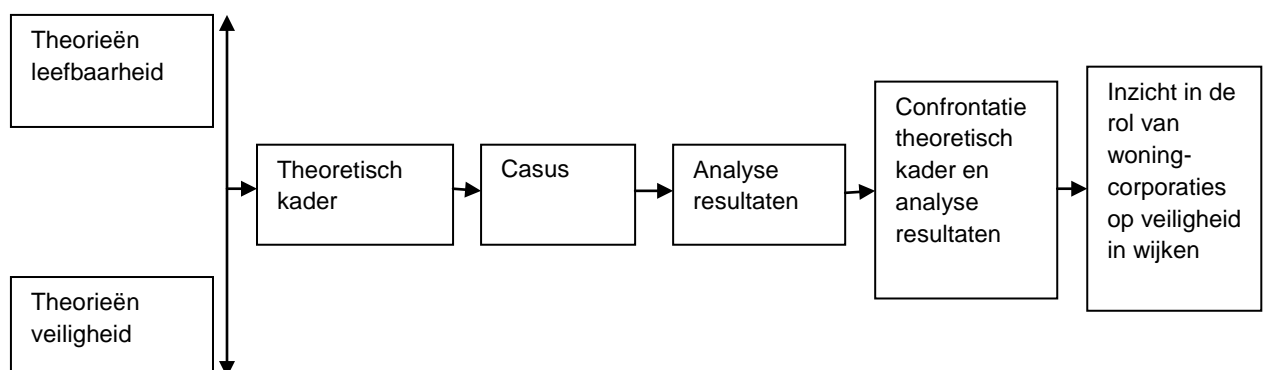
Veiligheid is een van de aspecten van leefbaarheid. Volgens Rijpma en Stol (n.d.) heeft veiligheid op verschillende manieren invloed op de leefbaarheid. Het heeft invloed op de fysieke leefbaarheid, maar ook op de sociale leefbaarheid. Wat betreft de fysieke leefbaarheid is de indeling en grootte van de wijk van belang en daarnaast het onderhoud van de fysieke omgeving. Op het gebied van sociale leefbaarheid staan sociale controle en sociale cohesie centraal. Bij sociale controle is het vooral van belang dat er op straat mensen zijn. Een wijk wordt ook leefbaarder naarmate de sociale cohesie in de wijk toeneemt. Dit omdat de bewoners dan op elkaar betrokken zijn en dat een stijging van de sociale controle teweegbrengt.

1.4.5 Onderzoek

In deze scriptie zal onderzoek gedaan worden naar de rol die woningcorporaties spelen op het aspect veiligheid binnen leefbaarheid. Het kader van waaruit naar deze invloed op veiligheid gekeken wordt is de wijkenaanpak.

1.5 Methodologie

In dit hoofdstuk zal de methodologie, de wijze waar het onderzoek is uitgevoerd, centraal staan. Het is de verantwoording van de uitvoering van dit onderzoek. In onderstaande figuur is de onderzoeks aanpak te zien (figuur 3), aan de hand hiervan zal de methodologie worden uitgewerkt.

Figuur 3. Onderzoeks aanpak

1.5.1 Onderzoeksmethodologie

Zoals in paragraaf 1.2 beschreven is, is het doel van dit onderzoek woningcorporaties inzicht te geven in de rol die zij kunnen spelen bij veiligheid in wijken. De centrale vraag is dan ook wat de rol van de woningcorporaties is op de veiligheid in wijken. Dit is een open vraag naar het 'hoe' van de invloed van woningcorporaties. Een goede methode voor dit soort vragen is de casestudy. Een casestudy is een empirisch onderzoek dat een hedendaags fenomeen in haar 'real-life' context onderzoekt, waarbij de data op verschillende manieren worden verkregen en waarbij theoretische verwachtingen het onderzoek en de analyse begeleiden (Yin, 1994). Voordeel van het gebruik van een casestudy is dat de casus diepgaand onderzocht kan worden. Maar dit brengt ook een probleem met zich mee. Er zijn namelijk ook wetenschappelijke bezwaren tegen het gebruik van de casestudy. Casestudies zijn niet altijd stevig genoeg, bieden te weinig basis voor wetenschappelijke generalisatie of resultaten worden vervormd naar de hypothesen van de onderzoeker. Met name de discussie wat betreft de wetenschappelijke generalisatie is belangrijk om mee te nemen. In hoeverre kunnen de conclusies wat betreft dit onderzoek voor andere woningcorporaties en de nationale politiek relevant zijn. Door middel van analytische generalisatie kunnen casestudies door koppeling met bestaande theorieën breder gegeneraliseerd worden. De onderzoeksuitkomsten kunnen de bestaande theorie versterken, nuanceren of aanvullen (Ibid.). Om de analytische generalisatie te vergroten is het selecteren van een casus van belang. In het onderzoek is gekeken vanuit het perspectief van de wijkenaanpak naar de rol die woningcorporaties spelen op de veiligheid. Er is gekozen voor de casus Kruiskamp in Amersfoort omdat zij als enige en eerste wijk uit de wijkenaanpak van krachtwijk is veranderd in prachtwijk.

Een van de sterke punten van een casestudy is dat er meerdere bronnen gebruikt worden. Veel gebruikte bronnen bij casestudy zijn documentatie, interviews, observatie en archieven (Ibid.). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van literatuurstudie en van interviews. Er is gestart met een uitgebreide literatuurstudie. Literatuuronderzoek is bij elk onderzoek van belang, het helpt een algemeen beeld te krijgen van het werk van woningcorporaties en andere betrokkenen bij de wijkenaanpak. Deze literatuur is ook leidend in de voorbereiding van de interviews. De literatuurstudie diende ook allereerst voor deze doeleinden, later ging de literatuurstudie zich specifiek richten op theorieën wat betreft leefbaarheid, veiligheid en de rol van veiligheid op leefbaarheid. Deze literatuurstudie mondde voor wat betreft theorieën uit in het theoretisch kader en gaf structuur aan de interviews.

De belangrijkste bron bij de casestudy is het interview. Allereerst zijn de belangrijkste betrokkenen, de gemeente en de woningcorporaties benadert voor een interview (bijlage 2). Vervolgens zijn nog enkele betrokkenen geïnterviewd die op het gebied van veiligheid een rol hebben gespeeld. De informatie uit de literatuurstudie en de daaruit ontstane vragen vormden de guide voor deze interviews. De interviews waren semigestructureerd, dit wil zeggen dat er alleen open vragen zijn gesteld. Bij de voorbereiding van interviews kwam naar voren dat het van belang was om aan elke betrokkene andere vragen te stellen. Dit omdat niet alle betrokkenen een even grote rol hebben gespeeld in het proces en omdat de rol van de betrokkenen steeds anders was. Van de belangrijkste betrokkenen in het onderzoek, de gemeente en de woningcorporaties is een interviewuitwerking geschreven, van de overige betrokken zijn interviewsamenvattingen geschreven.

Door het gebruik van documenten en interviews wordt er gestreefd naar een zo groot mogelijke triangulatie. Over het algemeen wordt er van triangulatie gesproken als er gebruik gemaakt wordt van literatuurstudie, interviews en observatie. Omdat het kader waarmee er naar de rol van woningcorporaties wordt gekeken een kader is dat al een langere geschiedenis kent, is het uitvoeren van een goede observatie die het hele proces meeneemt niet mogelijk. Dit zal dan ook geen rol spelen in dit onderzoek.

Door de interviews en de literatuurstudie over de betreffende casus werden de benodigde brondata verzameld. De interview verslagen en -samenvattingen zijn met behulp van Atlas.ti geanalyseerd. Hierin is de interviewdata allereerst gecodeerd aan de hand van de deelvragen. Zo ontstond er een schema met alle informatie per deelvraag. Vervolgens werden deze grote codes in kleinere codes hergeschikt op het onderwerp van de code. Deze kleine codes werden vervolgens in familiecodes geplaatst op onderwerp van subparagrafen. Aan de hand van deze familiecodes zijn in hoofdstuk 3, de onderzoeksresultaten, beschreven.

1.6 Leeswijzer

Deze scriptie is onderverdeeld in vijf hoofdstukken. Dit is het einde van hoofdstuk 1. In hoofdstuk twee zal de theoretische inbedding van de scriptie worden uitgewerkt. Hoofdstuk drie staat in het teken van de onderzoeksresultaten. In het vierde hoofdstuk zal de theorie worden gekoppeld aan de onderzoeksresultaten, er zal dus een confrontatie tussen theorie en praktijk plaatsvinden. Het vijfde en tevens laatste hoofdstuk is bedoeld voor de conclusie en aanbevelingen.

2. Theoretisch Kader

Voor beantwoording van de hoofdvraag is een goede theoretische inbedding van belang. Er zal gebruik worden gemaakt van de theorieën over leefbaarheid en veiligheid. Deze theorieën zullen antwoord geven op de volgende twee deelvragen.

- Wat is leefbaarheid en welke aspecten hebben invloed op de leefbaarheid volgens wetenschappelijke theorieën?
- Wat is de rol van veiligheid bij de leefbaarheid volgens de theorieën?

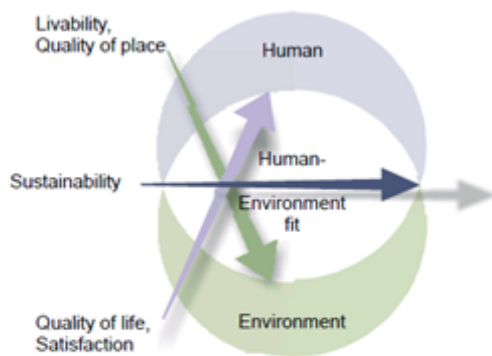
2.1 Leefbaarheid een breed begrip

In deze eerste paragraaf zullen theorieën wat betreft leefbaarheid centraal staan. Hierdoor zal de eerste deelvraag worden beantwoord. Allereerst zal er een overzicht worden gegeven van wat er allemaal wordt verstaan en bedoeld met leefbaarheid en vervolgens zullen de diverse discussies wat betreft leefbaarheid aan bod komen.

Er bestaan veel verschillende theorieën over leefbaarheid, en elke theorie richt zich op andere aspecten. Van het begrip leefbaarheid bestaat dan ook geen eenduidige definitie. Leefbaarheid is een verzamelbegrip. Volgens Verweij, Goezinne en Dijkstra (1995) komt dat omdat leefbaarheid een begrip is dat nog in ontwikkeling is. Pas aan het eind van die ontwikkeling zal er een eenduidige definitie ontstaan. Maar er zijn ook auteurs, zoals Rybczynski en Moore (in Leidelmeijer & van Kamp, 2003) die aangeven dat het niet mogelijk is om een eenduidige definitie te geven van dit soort begrippen. Dit komt doordat iedereen wat anders verstaat onder leefbaarheid en doordat het begrip uit veel verschillende invalshoeken benaderd kan worden. Vaak wordt leefbaarheid in verband gebracht met de natuurlijke aspecten van de omgeving, het komt zo dicht te staan bij begrippen als duurzaamheid. Door alle discussies rond leefbaarheid wordt in Nederland veel meer onder leefbaarheid verstaan dan alleen de natuurlijke aspecten van de omgeving. Bij leefbaarheid staat de gebouwde en sociale omgeving centraal. Leefbaarheid is het totaaloordeel over de leefomgeving (VROM, n.d.).

Leefbaarheid is het punt waarop de sociale omgeving en fysieke omgeving elkaar overlappen (Shafer, Koo Lee & Turner, 2000). Ook Newman (1999) geeft aan dat leefbaarheid ontstaat door een combinatie van 'environment' en 'community'. In sommige benaderingen staat de sociale dimensie meer centraal en bij andere benaderingen draait

het meer om de fysieke omgeving. Over het algemeen staat de fysieke dimensie vaker centraal omdat men daar gemakkelijker op kan inspelen en door dat te verbeteren kan indirect ook de sociale leefbaarheid verbeterd worden. Dit terwijl leefbaarheid de afgelopen decennia met name een kwestie van veiligheid en sociale aspecten lijkt (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Naast een indeling van leefbaarheid in een sociale en fysieke dimensie kan leefbaarheid ook op een andere manier worden ingedeeld. Zo kan men zich richten op de objectieve kwaliteit: de fysieke, sociale en ruimtelijke omgevingsaspecten, de werkelijkheid dus, maar er kan ook worden gekeken naar de subjectieve kwaliteit, de wijze waarop mensen deze aspecten beoordelen, de beleving dus (Dassen, Leidelmeijer & Thorborg, n.d.). Maar eigenlijk is ook de objectieve kwaliteit een subjectieve meting. Het is namelijk de mens die zorgt dat de omgeving betekenis krijgt.

Afbeelding 1. Leefbaarheid in perspectief (Leidelmeijer & van Kamp, 2003).

In veel literatuur, zoals in Leidelmeijer en van Kamp (2003), wordt er naast leefbaarheid ook gesproken over 'quality of life'. Bij beide gaat het over de voorwaarden voor de kwaliteit van het leven. Leefbaarheid heeft daarbij betrekking op de omgeving en gebruikt daarvoor het perspectief van de mens. Bij 'quality of life' is de mens het object en wordt het perspectief van de omgeving gebruikt om het te projecteren (Veenhoven, 2000).

In de literatuur worden deze termen vaak door elkaar gebruikt, maar er zit dus duidelijk een verschil in (afbeelding 1).

2.1.1 Discussies rondom leefbaarheid

De grote verscheidenheid in definities van leefbaarheid komt doordat het begrip zich goed leent om een nadruk te leggen op verschillen aspecten. Binnen de wetenschappelijke literatuur bestaat er dan ook veel discussie over het begrip leefbaarheid (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). De discussie gaat over de afbakening van het domein van leefbaarheid, hoe wordt er omgegaan met het onderscheid tussen objectief en subjectief, de context/afhankelijkheid van het begrip, het schaalniveau en de veronderstelde causaliteit. Het is wel van belang om binnen de discussies een bewuste keuze te maken en te zoeken naar uniformiteit binnen de onderzoeken.

Domein – De discussie over de domeinen van leefbaarheid gaat over wat de kenmerken zijn die bepalen of een omgeving leefbaar is of niet. Deze kenmerken zijn in twee dimensies onder te verdelen, de fysieke en de sociale dimensie (Dassen, Leidelmeijer & Thorborg, 2006). Amerigo (in Leidelmeijer & van Kamp, 2003) kent hiernaast ook nog de economische dimensie, maar dat is vaak weer een samenbundeling van specifieke aspecten uit de fysieke en sociale dimensie, zoals het inkomen van mensen en de waarde van vastgoed. Door Leidelmeijer en van Kamp (2003) worden ook veiligheid en voorzieningen nog als losse domeinen gezien. Ketelaar (1994) onderscheid zelfs vier domeinen, te weten de sociale kenmerken (huishoudenssamenstelling), functionele kenmerken (aanwezigheid voorzieningen), fysieke kenmerken (type woningen) en leefklimaatkenmerken (overlast). Uit de onderscheiden wetenschappelijke literatuur valt op te maken dat fysiek en sociaal de twee basis-domeinen vormen en overige domeinen per onderzoeksperspectief verschillend kunnen zijn maar vaak toch een combinatie van de twee basisdomeinen zijn (Dassen, Leidelmeijer & Thorborg, 2006).

Objectief en subjectief – Hierboven is al kort gesproken over objectieve leefbaarheid en subjectieve leefbaarheid. In de discussie is dit aspect het enige waar in toenemende mate overeenstemming over is. Om een goed beeld te krijgen van leefbaarheid is het van belang om zowel objectieve kenmerken als subjectieve kenmerken (beleving) mee te nemen. De relatie tussen de objectieve omgeving en de subjectieve beleving is ingewikkeld (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Deze relatie is met name voor beleid van belang. Beleid richt zich op objectieve kenmerken (domeinen) en oefent zo invloed uit op de beleving. Wel is het goed op te merken dat het bij de subjectieve beleving vrijwel altijd gaat over intersubjectiviteit, bijna nooit zijn unieke individuen het onderwerp, meestal wordt er gesproken over gemiddelden.

Contextafhankelijkheid – In het verlengde van de discussie tussen objectief en subjectief ligt de discussie inzake de contextafhankelijkheid. Met name de subjectieve beleving wordt hierin benadrukt. De contextafhankelijkheid wordt door Pacione (2009) kort en krachtig weergegeven: *“Urban liveability is a relative term whose precise meaning depends on the place, time and purpose of the assessment and on the value system of the individual assessor”* (Pacione, 2009, pag. 396). Dat wat mensen leefbaar vinden is afhankelijk van tijd, plaats en cultuur. Discussie hierbij is of leefbaarheid een relatief begrip is dat alleen een situatie beschrijft ten opzichte van andere situaties of dat het gaat over absolute verschillen en standaarden. Elk gebied heeft zijn eigen belevingswaarde die ontstaat door integratie van elementen (Coeterier, 2000). Er zijn slechts een aantal algemene kenmerken die voor alle gebieden gelden, deze kenmerken richten zich op de

primaire behoeften van de mens. Veel andere kenmerken zijn per persoon of groep verschillend.

Schaalniveau – Het schaalniveau van leefbaarheid wordt geografisch gedefinieerd, de omgeving is immers het object waar een oordeel over gegeven wordt (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Maar deze afbakening is niet eenvoudig. Het gaat over de oordelen van mensen over hun woonomgeving, maar wat hoort daar bij en wat niet? De zogenoemde ‘mental map’ is van iedereen verschillend. De een ziet een hele stad als omgeving waarin ze leven en de ander alleen de straat waarin ze wonen.

Causaliteit – Leefbaarheid is een begrip dat betekenis krijgt in een proces waarin mens en omgeving elkaar beïnvloeden (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Veel relaties tussen kenmerken van leefbaarheid zijn associatief en minder vaak causaal. Samenhang tussen kenmerken wil niet zeggen dat de een de oorzaak is van de andere, dit is per plaats verschillend. Daarbij heeft leefbaarheid ook zichzelf versterkende mechanismen. De subjectiviteit is mede afhankelijk van iemands achtergrond en normen en waarden. Causaliteit tussen kenmerken van leefbaarheid zijn lastig aan te tonen. Over het algemeen wordt ermee volstaan als er inzicht wordt gegeven over relaties tussen omgevingskenmerken die beïnvloedbaar zijn en wat de effecten zijn die zij teweeg brengen.

2.1.2 Oorzaak problemen

Deze discussies zijn ook terug te vinden in de verschillende theorieën die er bestaan over leefbaarheid. Volgens Jacobs (1961) is leefbaarheid een probleem wat steden zichzelf op de hals halen. Steden worden zo ontworpen dat er een scheiding is tussen wonen, werken en vrije tijdsindeling. Tijdens kantooruren staan de ‘werkwijken’ in het middelpunt en buiten kantooruren de andere wijken, dan staan de ‘werkwijken’ leeg. Dit bevordert de leefbaarheid niet. Zij pleit dan ook voor gemengde binnenstedelijke gebieden met ruimte voor werken, wonen en vrije tijd. Variëteit levert bij aan een leefbaardere omgeving aldus Jacobs (1961).

Maar volgens Newman (1972) is leefbaarheid vooral een probleem dat ontstaat door de schaal van wijken. Wijken zijn kwetsbaarder wanneer zij veel inwoners, een groot oppervlakte en veel hoogbouw hebben. Want hoe meer huishoudens hoe minder verantwoordelijk deze huishoudens zich voelen voor openbare ruimten. Oplossing is het bouwen van kleinschalige wijken met voornamelijk laagbouw. Publieke ruimtes zijn dan van algemene verantwoordelijkheid en men voelt zich verantwoordelijk om de ruimte te

beschermen, zogenoemde 'defensible space'. Dit leidt tot veilige en leefbare wijken (Pacione, 2009). Kanttekening hierbij is wel dat wanneer men zich niet veilig of thuis voelt in de wijk men zich in mindere mate verantwoordelijk voelt voor de ruimte om hen heen (Skogan, 1986).

Waar veel theorieën het over eens zijn is dat leefbaarheid een fenomeen is dat zich voornamelijk buiten op straat afspeelt. De straten zijn de plaatsen waar mensen lopen, winkelen en elkaar ontmoeten (Dumbaugh & Gattis, 2005).

Theorieën wat betreft leefbaarheid richten zich op de fysieke maar ook op de sociale leefomgeving. Vaak wordt de invulling van de sociale leefomgeving gezien als oorzaak voor een mindere leefbaarheid. In een sociale wijk gebeurt dit vaak door de bewoners zelf, ze zetten zich in voor hun eigen leefomgeving. In sociaal minder sterke wijken is dit niet het geval (WRR, 2005). Maar de oplossing voor het leefbaarheidprobleem ligt niet eenvoudigweg op het sociale vlak of in het ontwerp van de fysieke leefomgeving zoals onder andere Jacobs (1961) en Newman (1972) beweren. Leefbaarheid is het samenspel tussen de fysieke kwaliteit, sociale kenmerken en veiligheid. Deze aspecten beïnvloeden elkaar en vormen samen het concept van leefbaarheid (Hart et al., 2002). De combinatie tussen sociaal en fysiek is van belang om de leefbaarheid ook op langere termijn te waarborgen (VROM, n.d.).

2.2 Veiligheid en veiligheidsbeleving

In deze paragraaf zullen theorieën voor wat betreft veiligheid centraal staan. Zo kan de volgende deelvraag worden beantwoord:

- Wat is de rol van veiligheid bij de leefbaarheid volgens de theorieën?

Bij deze tweede deelvraag zal allereerst besproken worden wat veiligheidsgevoel is en hoe dat ontstaat. Vervolgens zal aan de hand van de dimensies van veiligheid worden ingegaan op de rol van veiligheid op leefbaarheid. Daarna zal worden besproken hoe men veiligheidsgevoelens kan beïnvloeden.

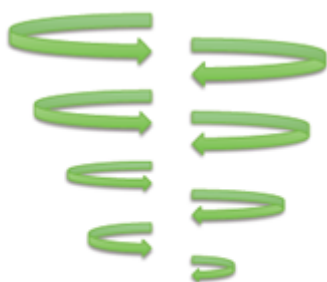
Veiligheid en het gevoel van veilig zijn, is een typisch sociaal probleem met veel verschillende consequenties. Deze consequenties hebben gevolgen voor een wijk, een van deze gevolgen is een slechtere leefbaarheid (Andrews, Box & Hale, 1988). Hierboven is al gezegd dat leefbaarheid een samenspel is tussen de fysieke en sociale omgeving.

Over het algemeen wordt gezegd dat voor leefbaarheid op wijkniveau sociale factoren als sociale cohesie of sociale controle een belangrijkere rol spelen dan fysieke factoren (Dassen et al., 2006).

Net als leefbaarheid kan ook het aspect veiligheid op verschillende manieren worden opgevat. De waardering van bewoners wat betreft veiligheidsgevoel (subjectief) of objectief dan gaat het over cijfers wat betreft criminaliteit. Maar ook de dimensies fysiek en sociaal komen weer terug. Dit omdat veiligheid, net als leefbaarheid, een onderwerp is wat mensen na aan het hart ligt (BZK^a, 2011) en omdat veiligheid een aspect is van heeft het dezelfde dimensies. Er zal nu allereerst zal er aandacht besteedt worden aan het ontstaan van veiligheidsgevoel en hoe dat van invloed kan zijn op de leefbaarheid.

2.2.1 Veiligheidsbeleving

Veiligheidsgevoel bestaat uit drie componenten die elkaar beïnvloeden maar ook opvolgen, dat zijn de affectieve component, de cognitieve component en de gedragscomponent. De affectieve component wordt gekenmerkt door een subjectief gevoel van onveiligheid welk ontstaat door personen in een bepaalde omgeving of situatie. Dit gevoel wordt gestuurd door het weten wat er kan gebeuren op onveilige plaatsen en wat de gevolgen daarvan kunnen zijn (cognitief). Deze informatie en die ideeën veroorzaken een bepaald soort gedrag, zoals het vermijden van plaatsen of situaties welke geassocieerd worden met deze onveiligheidsgevoelens (Albanesi, Cicognani & Zani, 2001).

Afbeelding 2. Spiral of fear (Skogan, 1992)

Veiligheidsgevoel en de invloed die dat heeft op de leefbaarheid kan uitgewerkt worden met behulp van 'the spiral of fear' (afbeelding 2). De spiraal van angst geeft aan wat de invloed van angst is. Bij angst zullen mensen zich allereerst fysiek terugtrekken uit het gemeenschap- en uit het dagelijks leven. Dit zorgt voor een verzwakking van de sociale controle en het tanen van het verenigingsleven in een wijk. Daardoor verslechtert het ondernemersklimaat wat zorgt voor een afname van voorzieningen. Hierdoor is er een toename van bijvoorbeeld crimineel gedrag in de buurt, mensen trekken hierdoor weg en dat zorgt voor drastische veranderingen in de samenstelling van de bevolking. Al deze aspecten die elkaar beïnvloeden zorgen ervoor dat mensen zich sneller onveilig voelen, waardoor de leefbaarheid steeds meer verslechterd (Skogan, 1992). Het gevoel

van onveiligheid kan door allerlei incidenten worden beïnvloed, daardoor kan het gevoel ook snel sterk toe- of afnemen. Het gevoel van onveilig zijn daalt alleen niet zo hard als de onveiligheid zelf daalt (Hale & Taylor, 1986).

Volgens Rijpma en Stol (n.d.) heeft veiligheid door middel van twee manieren en drie aspecten invloed op de leefbaarheid, te weten fysieke veiligheid (indeling wijk) en de sociale veiligheid (sociale controle en sociale cohesie). Deze tweetal manieren zullen besproken worden.

2.2.2 Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid gaat over de indeling van de wijk, hoe de wijk eruit ziet en hoe dat invloed heeft op de veiligheid.

Bewoners hechten zich aan de wijk en dan vooral aan het uiterlijk van de wijk. Men wil zich prettig voelen in hun wijk. Er ontstaan onveiligheidsgevoelens als bewoners hun omgeving als bedreigend gaan zien. Dit gebeurt wanneer ze last krijgen van verloedering van de woningen, zwerfafval op straat of parkeeroverlast. Voor bewoners zijn dit tekenen dat de wijk achteruitgaat, er ontstaan dan gevoelens van onveiligheid (Andrews et al., 1988). Maar ook een verloederde openbare ruimte of achterstallig onderhoud aan bijvoorbeeld straatverlichting, dragen bij aan een gevoel van onveiligheid. Door een verloederde openbare ruimte ontstaat ook meer overlast (WRR, 2005). Volgens de broken-window theorie van Kelling en Wilson gaat nagelaten onderhoud al snel over in fysieke verpaupering. Vernieling leidt tot meer vernieling en achterstallig onderhoud leidt tot meer achterstallig onderhoud (Kelling & Wilson, 1982). Leidend in deze theorie is het feit dat criminaliteit leidt tot meer criminaliteit, het werkt dus versterkend. Als er bij één huis ingebroken is waar weinig tegen gedaan is, dan zal de volgende inbraak snel volgen. Breder genomen geldt dit ook voor veiligheid. Als men zich eenmaal onveilig voelt op straat zullen ze minder vaak naar buiten gaan en wordt de straat nog onveilig (Skogan, 1986). Het aanspreken van degenen die het gevoel van onveiligheid veroorzaken kan het gevoel van veiligheid weer verbeteren (Rijpma & Stol, n.d.). De fysieke ruimte vraagt dus om beheer en onderhoud.

Volgens de theorie van Wilson en Kelling (1982) en de ideeën van Jacobs (1961) ontstaat onveiligheid op de straat. Daar vindt de meeste criminaliteit plaats en ontstaat het gevoel van onveiligheid onder bewoners (Skogan, 1986). Voor een verbetering in veiligheid is het volgens hen dan ook belangrijk om de openbare buiten ruimte aan te pakken. Er moet een duidelijke scheiding zijn tussen openbare- ruimte en privé ruimte, er moeten mensen

zijn die letten op dat wat op straat gebeurt en die mensen aanspreken. Het is goed als de straten levendig zijn.

Maar ook de indeling van de wijk is belang. Hierover bestaan niet zozeer theorieën maar na diverse onderzoeken zijn er wel een aantal indicatoren ontstaan die invloed hebben op het veiligheidsgevoel. Wat betreft de fysieke indeling van de wijk is dit de grootte van de wijk soort bebouwing en eigendomsverdeling (Skogan, 1986; Franck & Newman, 1982). Dit komt overeen met de theorie van Newman (1972).

De fysieke indeling van de wijk beïnvloedt ook de bevolkingssamenstelling. Met name de woningvoorraad is sterk bepalend de voor samenstelling van de buurt. Een wijk met overwegend huurwoningen gaat vaak samen met lagere inkomensgroepen en een wijk met koopwoningen trekt bewoners met een gemiddeld of hoog inkomen (Dassen et al., 2006). Deze bevolkingssamenstelling heeft weer veel invloed op de sociale indeling van de wijk en dat heeft ook weer invloed op het gevoel van veiligheid. Dit zal in de volgende paragraaf worden uitgewerkt.

2.2.3 Sociale veiligheid

Wat betreft de sociale veiligheid is de sociale dimensie te verdelen in twee aspecten. De sociale cohesie en de sociale controle.

Sociale cohesie – Sociale cohesie is de mate waarin mensen zich betrokken voelen op elkaar en hun gedrag daadwerkelijk aanpassen op de ander (Rijpma & Stol, n.d.). Een factor hierbij is het gevoel dat bewoners zich gesterkt gezien of gehoord voelen door medebewoners. Als bewoners denken dat niemand naar hen omkijkt of naar hen luistert voelen zich onveilig. Als mensen uit de buurt met hen omgaan, voelen ze zich veiliger omdat ze dan mensen kennen in de wijk (Skogan, 1986). De invloed van 'sense of community' maakt het mogelijk dat wijken veiliger worden. In wijken waar iedereen elkaar kent voelt men zich veiliger omdat iedereen op elkaar let, maar in wijken waar dit niet het geval is er weinig controle op elkaar en voelt men zich dus minder veilig (Albanesi & Cicognani & Zani, 2001). In wijken met weinig sociale cohesie werken de mechanismen van sociale controle die criminaliteit en gevoelens van onveiligheid tegen gaan niet (Hart et al., 2002).

Sociale controle – De broken-window theorie handelt naast het beheer van de fysieke omgeving tevens over normhandhaving (Kelling & Wilson, 1982). Normhandhaving vindt plaats door middel van sociale controle. Dit kan door een speciale wijkagent in te zetten

die buurtbewoners aanspreekt op ongepast gedrag en zo helpt bij het handhaven van de normen. Maar ook bewoners zelf spelen hierbij een belangrijke rol. Zij kunnen medebewoners in het oog houden. Het is dus zaak om te reageren op kleine normschendingen, anders gaat het van kwaad tot erger en zal de leefbaarheid alleen maar meer afnemen

Sociale cohesie en controle hebben direct en indirect invloed op de leefbaarheid (Rijpma & Stol, n.d.). Direct doordat een wijk veiliger voelt wanneer je je buurtgenoten kent en deze in elkaar geïnteresseerd zijn, en indirect omdat wederzijdse betrokkenheid zorgt voor meer sociale controle wat het veiligheidsgevoel versterkt. Dit alles heeft weer invloed op de leefbaarheid want de wijk is leefbaarder wanneer bewoners betrokken zijn op elkaar en dat zorgt voor betere sociale controle wat de leefbaarheid ten goede komt (Jacobs, 1961). In wijken met weinig sociale samenhang werken de mechanismen van sociale controle die criminaliteit tegen gaan niet (Hart et al., 2002).

Naast de sociale controle en de sociale cohesie heeft ook de sociale samenstelling invloed op de veiligheid. Indicatoren zijn hier voornamelijk demografisch van aard. Daarbij moet dan gedacht worden aan huishoudensamenstelling, percentage buitenlanders, sociaal-economische opbouw, opleidingsniveau et cetera (Dassen et al., 2006). Maar veiligheid is geen specifiek fysiek of sociaal probleem. Het is een combinatie of interactie van de sociale én fysieke dimensie.

2.2.4 Veiligheid in het algemeen

Naast de fysieke en sociale veiligheid zijn er nog andere aspecten die het gevoel van veiligheid beïnvloeden. De zorg die mensen hebben voor hun veiligheid kan ook toenemen door de kennis die men heeft over criminaliteit. Als men bijvoorbeeld eens overvallen is of iemand dicht uit de buurt dat heeft meegemaakt zullen die mensen zich sneller onveilig voelen. (Skogan, 1986). Een negatief veiligheidsgevoel kan ook worden aangeleerd. Bijvoorbeeld het zien of horen van criminaliteit in media of het lezen van verhalen over overlast in een buurt kan zorgen voor een verhoogd gevoel van angst bij bewoners. Dit kan worden geneutraliseerd als men het gevoel heeft dat daar aan gewerkt wordt. Warr en Stafford (1983) geven aan dat alleen daar waar bewoners denken dat ze onveilig zijn er ook echt criminaliteit ontstaat.

2.2.5 Beïnvloeden van veiligheidsbeleving

Naast theorieën over welke aspecten invloed hebben op de veiligheid zijn er ook ideeën over hoe het gevoel van veiligheid te beïnvloeden. Aan de hand van een uitgebreide literatuurstudie is in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties een handelingskader veiligheidsbeleving opgesteld. Deze zogenoemde Tafel van Twaalf benoemt een drietal hoofdstrategieën met elk vier werkwijzen om de veiligheidsbeleving te versterken dan wel verbeteren (Eysink Smeets & van 't Hof, 2010). De hoofdstrategieën zijn het verminderen van onveiligheid, het versterken van veiligheid en de ondersteuning van publiek leiderschap. Met name de eerste twee zijn interessant. Het verminderen van onveiligheid kan op de volgende vier werkwijzen:

- Aanpakken van zichtbare criminaliteit die er toe doet
- Verminderen van invloed van 'onbekende anderen'
- Tegengaan van verloedering
- Reageren op incidenten en bieden van nazorg

Het versterken van veiligheid kan door middel van de volgende werkwijzen:

- Zorgen voor vertrouwd gezicht
- Creëren van overzichtelijke, voorspelbare en beheersbare openbare ruimte
- Stimuleren van sociale netwerken en sociale controle
- Mensen gevoel geven van een controleerbare situatie

Dit ontstaat wanneer de verantwoordelijken zorgen voor goede samenwerking in het veiligheidssysteem, open zijn voor wat betreft informatie, aandacht, rust en leiderschap uitstralen (Ibid.).

Wat hierbij opvalt, is dat voor het verbeteren van veiligheidsgevoelens (subjectief) er gekozen wordt voor oplossingen die investeren in de fysieke omgeving. Dit komt doordat het inspelen op objectieve kenmerken indirect de beleving van de woonomgeving beïnvloed (Dassen et al., 2006).

Maar ook in andere theorieën komen ideeën voor om het gevoel van veiligheid te beïnvloeden. Als bewoners weten dat politie en wijkbewoners op hen letten dan neemt het gevoel van veiligheid toe aldus Skogan (1986). Hetzelfde geldt voor het aanspreken van de bewoners die bij andere bewoners een gevoel van onveiligheid veroorzaken, dat kan het gevoel van veiligheid weer verbeteren (Rijpma & Stol, n.d.). En als mensen zich weer veilig voelen zullen ze vaker de straat op gaan, zo worden de straten weer drukker en leefbaarder waardoor nog meer mensen de straat weer op gaan (Jacobs, 1961).

3. Onderzoeksresultaten Kruiskamp

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek in de wijk Kruiskamp beschreven. Dit zal gebeuren aan de hand van de volgende deelvragen:

- Wat is wijkenaanpak en hoe wordt deze opgepakt door de woningcorporatie?
- Hoe wordt er bij de casus omgegaan met veiligheid en hoe wordt geprobeerd om dat te verbeteren?

Allereerst zal de casus, de wijk Kruiskamp, worden geïntroduceerd.

3.1 Welkom in de Kruiskamp

De casus in dit onderzoek naar de rol van woningcorporatie op de veiligheid in wijken betreft de wijk Kruiskamp. Deze wijk ligt in de gemeente en stad Amersfoort. De wijk Kruiskamp (afbeelding 3) ligt ten noorden van het stadscentrum en wordt begrensd door het Valleikanaal, het spoor en de stadsring. In de jaren dertig van de vorige eeuw zijn er een aantal woningen gebouwd, maar door een slechte afwatering was verdere bebouwing niet mogelijk (Groeneveld, Opmeer & Werff, 2003). Na de Tweede wereldoorlog toen de woningnood hoog was is men verder gegaan met het bouwen van deze wijk. Omdat de wijk grotendeels na de Tweede wereldoorlog is gebouwd zien we ook de wijkideeën van die tijd terug in de wijk. Kruiskamp is gebouwd met de inspiraties van de wijkgedachte. Deze gedachte is ontstaan vanuit de overtuiging dat een steeds groeiende stad een belemmering vormt voor het ontstaan van een gemeenschapsleven. Door het idee dat de structuur van een wijk invloed heeft op het sociale leven in de wijk is de wijkgedachte een veel voorkomende richtlijn voor wijkindeling geworden. Typisch voor de Kruiskamp is dus ook de traditionele vormgeving, de diversiteit in woningtypen en openbare ruimte. Hierin spelen groen en pleinen een belangrijke rol. De wijkgedachte is terug te zien in de wijk door een herkenbare woonomgeving in de buurten met diverse woningtypen.

De wijk Kruiskamp is een multiculturele wijk. Dit is zichtbaar in het grote percentage niet westerse allochtonen van in 2013 38.2%. Daarnaast valt het hoge percentage laag opgeleiden en het relatief hoge aantal sociale huurwoningen op (tabel 1). In de wijk zijn

twee woningcorporaties actief, Portaal Eemsvallei en Alliantie Eemsvallei, waarvan Alliantie Eemsvallei de meeste woningen bezit (tabel 2).

Afbeelding 3. Kruiskamp (Projectgroep Kruiskamp Krachtwijk, 2007).

2013	Kruiskamp
Aantal inwoners	6069
Niet westers	38.2%
Gemiddeld inkomen	€ 28.900
Werkloos	4.9%
Bijstand	6.0%
Sociale huur	54.5%
Rapportcijfer buurt	6.8
Laagste inkomensgroep	26.4%
Laag opgeleid	43%
Onveilig gevoel in wijk	36%

Tabel 1. Overzicht wijk Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013)¹.

Kruiskamp	2000	2013
Aantal woningen	2352	2638
Aantal sociale huurwoningen	1718	1482
Bezit Alliantie	1209	1045

Tabel 2. Cijfers Woningen Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013).

In het kader van het onderzoek zijn ook de cijfers inzake veiligheid en daarmee leefbaarheid van belang. Hiervoor is gebruik gemaakt van de leefbaarometer. De leefbaarometer geeft in één cijfer de leefbaarheid in buurten, wijken of steden weer (BZK, 2010). De totale leefbaarheid wordt weergegeven als een absoluut cijfer. De deelscores

¹% werkloos: Aantal niet-werkende werkzoekenden per 100 inwoners van 15-64 jaar
 % bijstand: Aantal ontvangers van een uitkering WWB per 1 januari per 1.000 inwoners van 15-64 jaar
 % lage inkomens % huishoudens dat tot 105% van het bijstandsinkomen ontvangt
 % van de bevolking die geen onderwijs of maximaal basisonderwijs, lbo, vmbo of mavo hebben afgerond

geven aan of de wijk of buurt beter of slechter scoort dan het landelijk gemiddelde (0), met een maximale waarde van -50 (onder het gemiddelde) tot +50 (boven het gemiddelde). De leefbaarheid bestaat uit de volgende zes dimensies (tabel 3).

Kruiskamp	2006	2008	2010
Woningvoorraad	-39	-36	-31
Publieke ruimte	-7	-33	-26
Niveau voorzieningen	35	35	30
Samenstelling bevolking	-48	-42	-39
Sociale samenhang	-3	-7	-16
Veiligheid	-40	-36	-32
Totaal leefbaarheid	-17	-19,8	-19

Tabel 3. Cijfers veiligheid en leefbaarheid (BZK, 2010).

Deze cijfers laten zien dat de veiligheid in de periode dat de wijkenaanpak heeft plaatsgevonden gestegen is. In Kruiskamp is de score veiligheid in de leefbarometer van -40 in 2006 gedaald tot -32 in 2010 (tabel 3). In het onderzoek is gekeken welke rol de woningcorporatie hierin heeft gehad. De uitkomsten worden hier verder besproken.

3.2 Kruiskamp, woningcorporatie en de wijkenaanpak

In deze paragraaf zal het verhaal van Kruiskamp in chronologische volgorde worden weergegeven. Dit houdt in dat er zal worden begonnen met een korte uiteenzetting over wat de woningcorporatie vóór de start van de wijkenaanpak heeft gedaan in de wijk. Daarna zal de wijkenaanpak eerst algemeen worden besproken en zal vervolgens het wijkactieplan van Kruiskamp worden besproken. Er zal worden afgesloten met de visie van de woningcorporatie op de wijkenaanpak. Hiermee zal antwoord gegeven kunnen worden op de vraag:

- Wat is wijkenaanpak en hoe wordt deze opgepakt door de woningcorporatie?

3.2.1 Kruiskamp tot de wijkenaanpak

De wijk Kruiskamp ligt ten noordoosten van het stadscentrum net buiten de stadsmuur. Na de Tweede Wereldoorlog en de in die periode bestaande woningnood werd de Kruiskamp snel gebouwd (Groeneveld et al., 2003). Toen Amersfoort bij de derde nota ruimtelijke ordening ook nog aangewezen werd als groeistad, ging de bouw van de stad razendsnel. Deze revolutiebouw is duidelijk terug te vinden in de wijk in bijvoorbeeld

slechte specie, kleine woningen en veel gehorigheid (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Toen Amersfoort 'uitgegroeid' was ging men eindelijk eens kijken naar de gevolgen van deze revolutiebouw en naar de toekomst van de stad. Er werd berekend dat, bij de huidige vraag (eind jaren negentig), aanbod en bouw van huizen, per jaar gemiddeld 80 woningen gesloopt konden worden. Zo kwam de vraag naar boven welke woningen de minste toekomstwaarde hadden en wat de wijken waren waarin voornamelijk dit soort woningen stonden. Al snel bleek dat de 5-hoog portiekflats, zonder lift, de minste toekomstwaarde hadden. Ze waren in principe bouwtechnisch nog prima, maar waren onaantrekkelijk om in te wonen. In het realisme van keuzes maken voor de toekomst werd besloten dat er een soort vernieuwing van de stad moest komen, maar dat was niet alleen de verantwoordelijkheid van de woningcorporaties. Samen met de gemeente ontstond zo het vernieuwingsprogramma 'Amersfoort Vernieuwt'. Kruiskamp kwam al snel als een van de wijken naar voren waar er dringend ingegrepen moest worden. En niet alleen vanwege de toekomstwaarde van de woningen maar met name ook vanwege de slechte leefbaarheid en veiligheid. In de wijk speelden veel problemen waar geen enkele organisatie de vinger precies achter kreeg. Er werd brandgesticht, veel gedeald, veel mutatie, slechte woningen en er werd geschoten. Dit soort gebeurtenissen 'trokken' andere 'slechte mensen' aan en zo kom je in een neerwaartse spiraal terecht (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Wat slecht is wordt steeds slechter. Daarbij kwam dat een kerk wilde vertrekken uit de wijk, en dan moet er wat gebeuren (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Hierdoor is de woningcorporatie begonnen met een grote herstructurering. Woningen werden gesloopt, opgeknapt en nieuw gebouwd.

Toen het hele proces rond Amersfoort vernieuwt gaande was werd Kruiskamp rond 2003 gekozen als prioriteitswijk van Alliantie. Ook hierbij stond een verbetering van de fysieke, sociale, economische en duurzaamheid in de wijk centraal (Alliantie, n.d.). In 2006 stond de wijk na jaren van plannen maken eindelijk in de steigers en was de vernieuwing volop aan de gang (Amersfoort vernieuwt, 2008). Toch werd de wijk door de overheid toen nog verkozen tot krachtwijk, dit omdat de wijken geselecteerd werden op cijfers van de afgelopen jaren. Terwijl de gemeente en woningcorporaties zich nog verzet hebben tegen deze benoeming, zij zagen liever Liendert worden aangewezen als krachtwijk, was de rijksoverheid stellig: Kruiskamp heeft een leefbaarheidimpuls nodig.

In de volgende subparagraaf zal worden ingegaan op de wijkenaanpak.

3.2.2 De wijkenaanpak

In 2007 is er onder leiding van minister Vogelaar gestart met de wijkenaanpak. Aanleiding voor deze wijkenaanpak was de toekomstverkenning Stedelijke vernieuwing uit 2006 (Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties [BZK], 2011^b). Voor de wijkenaanpak zijn de veertig wijken met de minste leefbaarheid aangewezen. De leefbaarheid in deze wijken loopt door een opeenstapeling van problemen achter op andere wijken in Amersfoort en in Nederland. De wijkenaanpak richt zich op de vijf thema's die het vaakst zijn aangedragen door de verkozen veertig wijken. Op de thema's wonen, werken, leren en opgroeien, integreren en veiligheid zijn de problemen het grootst (VROM, 2007). Om in aanmerking te komen voor de wijkenaanpak moet er op elk van deze vijf thema's iets aan de hand zijn in de wijk en moet dat integraal aangepakt worden om opgelost te worden. Doelstelling van de wijkenaanpak is om de veertig wijken te veranderen in wijken waar mensen weer graag willen wonen, werken en kansen hebben. In 8-10 jaar moeten de wijken weer vitale woon-, werk-, leer- en leefomgevingen zijn. De wijkenaanpak begint niet op een nulpunt, in veel wijken wordt al een aantal jaren geïnvesteerd om problemen aan te pakken en vinden er al veel goede initiatieven plaats met positieve uitkomsten. De wijkactieplannen zijn dus een intensivering van beleid en een extra impuls in de wijken, juist in die wijken waar het reguliere beleid niet of nog niet voldoende uitwerking heeft gehad (Ibid.). Bestaande afspraken zoals gemaakt in het Grootstedenbeleid of in de Stedelijke vernieuwing, moeten gewoon worden uitgevoerd en nagekomen.

De wijkenaanpak is een integrale en gebiedsgerichte manier van samenwerking. Uitgangspunt van de wijkenaanpak is om het werk op de lokale werkvloer te laten gebeuren. Dit betekent dus veel invloed van maatschappelijke organisaties die dagelijks in de wijk actief zijn. (VROM, 2007). Door middel van charters worden er per thema afspraken gemaakt tussen de gemeente en het rijk over de te behalen doelen. Het is de bedoeling dat de gemeente het heft in handen neemt. Dit wel in samenwerking met bewoners en organisaties die werkzaam zijn in de wijk. Daarbij heeft de minister een speciale rol toebedeeld aan woningcorporaties. Zij werken al jaren in de wijk en kennen de wijk bij uitstek. Woningcorporaties zijn dus belangrijke dragers van de wijkenaanpak en zullen een belangrijke faciliterende rol spelen. Initiatieven van gemeenten en woningcorporaties zullen daarom worden aangemoedigd. De uitkomst van de afspraken en initiatieven tussen Rijk, gemeente en woningcorporatie worden beschreven in het wijkactieplan. De wijkactieplannen richten zich zowel op de maatschappelijke doelen als op de daadwerkelijke prestaties en activiteiten (Ministerie Wonen, Wijken en Integratie,

2008). In het wijkactieplan worden de grootse problemen op de vijf thema's in kaart gebracht. Zoals al gezegd moet er op alle vijf terreinen problemen zijn in de betreffende wijk. Daarnaast moet men inzicht geven in de prestaties die de gemeente in samenwerking met maatschappelijke organisaties gaat leveren, hoe bewoners betrokken worden bij het ontwerpen van de plannen en wat gemeenten nodig hebben van het rijk om de doelstellingen te behalen. Het wijkactieplan moet een bondig rapport zijn waarin de slagkracht van de wijk centraal staat.

In de volgende subparagraaf zal het wijkactieplan van Kruiskamp worden besproken.

3.2.3 Kruiskamp en de wijkenaanpak

Kruiskamp is in 2006 gekozen tot één van de veertig krachtwijken. Dit houdt in dat de leefbaarheid in de wijk ver achterloopt ten opzichte van andere wijken in Nederland. Met het vernieuwingsprogramma 'Amersfoort vernieuwt' zijn al de eerste stappen gezet naar een vitale wijk en de wijkenaanpak in Kruiskamp gaat ook verder met en onder deze naam (Amersfoort vernieuwt, 2008). 'Amersfoort vernieuwt' staat voor een gemeenschappelijke (gemeente, woningcorporaties, bewoners en maatschappelijke organisaties) en integrale (sociale en fysieke) aanpak. 'Amersfoort vernieuwt' werkt stap voor stap in de wijk. Daarbij worden alle sociale en fysieke projecten op elkaar afgestemd. Doel is om door een buurtgerichte en gecombineerde aanpak het sociale, fysieke en economische niveau in de wijk te verhogen. Dit houdt in dat naast sociale projecten als het verbeteren van de onderlinge contacten en het opzetten van een wijkgebouw ook de fysieke kant aangepakt wordt. Dit moet bereikt worden door verschuivingen in de woningvoorraad te creëren zoals het toevoegen van middeldure en dure koopwoningen en het verkopen van huurwoningen. Maar ook de bestaande bebouwing zal indien nodig worden opgeknapt. Volgens het wijkactieplan is er sprake van een individuele en een collectieve aanpak. Bij de individuele aanpak staat het bieden van kansen aan de bewoners centraal, de positie van de bewoners moet worden versterkt en verbeterd. Maar ook de wijk moet er beter van worden (collectieve aanpak). Hoofddoelstelling van 'Amersfoort vernieuwt' is: "een vitale wijk Kruiskamp ontwikkelen, waar bewoners actief zijn en prettig (samen)leven" (Projectgroep Kruiskamp Krachtwijk, 2007, p. 13). Wat betreft veiligheid en leefbaarheid is de doelstelling: "een veilige, schone en goed onderhouden woonomgeving realiseren" (Projectgroep Kruiskamp Krachtwijk, 2007, p. 14).

De deelnemende partijen zorgen voor de brede aanpak maar bij de vernieuwing is ook een grote rol weggelegd voor de bewoners. Zij mogen meepraten en meebeslissen over de zaken die aangepakt moeten worden, aan de andere kant wordt er wel van hen verwacht dat ze meer verantwoordelijkheid zullen nemen voor hun leefomgeving (Amersfoort vernieuwt, 2008). Zij zijn immers verantwoordelijk voor de leefbaarheid in de wijk. Een veilige en leefbare wijk is belangrijk voor het welzijn van de bewoners. Op het gebied van veiligheid komt naar voren dat de bewoners in Kruiskamp met name last hebben van overlast in de vorm van drugs, dronkenschap, geluid, jeugd, diefstal en vernielingen. 46% van de bewoners voelt zich weleens onveilig in de wijk. Bewoners geven aan dat ze dit graag verbeterd willen zien en komen zelf met oplossingen als het verbeteren van de openbare ruimte, meer blauw op straat en betere handhaving op crimineel en asociaal gedrag. Dit moet gerealiseerd worden door een afstemming tussen de betrokken partijen op buurtniveau en zo het organiseren van voldoende slagkracht om de problemen daadwerkelijk op te lossen.

Met dit doel in het achterhoofd zijn door de projectgroep Kruiskamp Krachtwijk de volgende ambities en doelstellingen opgesteld met betrekking tot het thema leefbaarheid en veiligheid:

“Verbeteren van de veiligheid

Verhogen rapportcijfer buurt

Vergroten score fysieke kwaliteit

Terugdringen criminaliteit en overlast” (Amersfoort vernieuwt, 2008, p. 34).

Het verbeteren van de veiligheid wordt gemeten aan de hand van het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de wijk. In 2007 was dit 42% (Ibid.). Doel is om dat in 2012 verlaagd te hebben tot 35% en in 2018 zelfs tot 25% (Ibid.). Dit wil men bereiken door het inzetten van extra surveillanten en het aanpakken van de jeugdoverlast. Bewoners mogen 50% van hun werktijd indelen. In 2008 zal er gestart worden met een handhavingorganisatie waarin toezichthouders en Bijzondere Opsporingsambtenaren (Boa's) toezicht zullen houden en bewoners aanspreken op kleine overtredingen. Indicator voor de ambitie dat het rapportcijfer dat bewoners geven aan hun buurt omhoog moet. In 2007 staat dat cijfer op 6.2, in 2012 moet dit 6.5 zijn en in 2018 moet het zijn gestegen tot 6.8 (Ibid.). Het vergroten van de score die mensen geven aan de fysieke kwaliteit van de wijk wordt gemeten door het cijfer voor verloedering (0-9). Het doel is om dit in 2018 te laten dalen van 4.2 naar 3.8 (Ibid.). Daarnaast zet met een fysieke aanpak van de wijk op in de vorm van veilige oversteekplaatsen of betere verkeersborden, maar ook via de herontwikkeling van het winkelcentrum en het opknappen portieken en galerijen. Voor het terugdringen van criminaliteit en overlast wordt de indicator percentage

afname criminaliteit/overlast gebruikt. In 2012 moet de overlast met 15% zijn gedaald en in 2018 zelfs met 25% (Ibid.). In de wijk gaan de partners op individueel niveau aan de slag met jongeren om deze aan te spreken op hun gedrag en verder te helpen.

Bij deze aanpak speelt de woningcorporatie dus een grote rol. In de volgende subparagraaf zal nagegaan worden op hoe de woningcorporaties Portaal Eemsvallei en Alliantie Eemsvallei omgaan met deze wijkenaanpak.

3.2.4 Woningcorporaties en de wijkenaanpak

Zoals in eerdere subparagrafen al is besproken waren de woningcorporaties al voor de wijkenaanpak bezig met het investeren in de wijk. Dit gebeurde met name op fysiek gebied. De wijkenaanpak heeft ervoor gezorgd dat de sociale en fysieke aanpak worden gecombineerd. Toch zijn de woningcorporaties voornamelijk betrokken gebleven bij de fysieke aanpak van de wijk. Bij het aanpakken van de fysieke leefomgeving is het belangrijk dat dit gebeurt vanuit de complexiteit van de desbetreffende stad (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Hoe zit de stad in elkaar en hoe is de samenleving daar. Vanuit dat perspectief wordt er maat gehouden en in een existentiële betrokkenheid wordt er gezamenlijk aan de slag gegaan. Deze instelling van Alliantie komt overeen met de persoonlijke aanpak en de betrokkenheid die Alliantie heeft met de wijk en met de bewoners. Deze persoonlijke aanpak en de betrokkenheid met de bewoners is van belang om alle projecten te borgen in de wijk. Na jaren van investering zijn het de bewoners die daarna verder met de wijk aan de slag moeten gaan en die verantwoordelijkheid moeten gaan nemen in de wijk.

Woningcorporatie Alliantie is bezig met een grote herstructurering van de wijk. Bij de grote herstructurering begeleiden zij het slopen en opknappen van complexen en het bouwen van nieuwe woningen (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Naast deze grote herstructurering heeft Alliantie ook woningen uit eigen bezit verkocht aan bewoners. Portaal heeft minder groots uitpak en heeft zich met name gericht op grootschalige renovatie van hun bezit (R. Taal, persoonlijke communicatie, 29 mei, 2013). Deze harde fysieke aanpak, met name de sloop van woningen komt bij veel bewoners hard aan. Hier worden veel projecten aangehangen. Dit zijn dan met name sociale projecten, die projecten die de bewoners kansen bieden (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Met name woningcorporatie Alliantie heeft geprobeerd het sociale te koppelen aan het fysieke door mee te werken aan het oplossen van problemen die plaatsvinden in hun bezit.

Naast de verantwoordelijkheid voor de fysieke aanpak heeft de woningcorporatie ook een belangrijke taak voor wat betreft de financiën. Het opknappen van het eigen bezit moest gebeuren uit eigen portemonnee maar de corporaties werden ook geacht mee te betalen aan de gehele aanpak (R. Taal, persoonlijke communicatie, 29 mei, 2013). De woningcorporaties investeerden voor € 30.000.000, - in de fysieke aanpak van de wijk en € 2.500.000, - in de sociale investeringen (Amersfoort vernieuwt, 2008).

Met de wijkenaanpak geeft de overheid aan dat ze zich willen inzetten in mindere wijken voor een verhoogde leefbaarheid. Maar eigenlijk lift de overheid mee op de plannen van de woningcorporaties. Alliantie was al jaren bezig in Kruiskamp en de verbetering van de wijk is niet alleen aan de wijkenaanpak zelf te danken (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). En nu er jaren werk op zitten en goede resultaten geboekt zijn dankzij de hulp van de woningcorporaties komt het nieuws dat woningcorporaties zich meer moeten toelagen op hun oorspronkelijke taak, het verhuren en onderhouden van woningen. Jarenlang werden woningcorporaties gedwongen te investeren in de leefbaarheid in wijken en nu wordt dat werk en die inzet naar de prullenbak verwezen.

3.3 De investeringen in Kruiskamp

In deze paragraaf zal de tweede deelvraag worden beantwoord.

- Hoe wordt er bij de casus omgegaan met veiligheid en hoe wordt geprobeerd om dat te verbeteren?

Allereerst zal er een overzicht gegeven worden met de meest voorkomende problemen voor wat betreft veiligheid. Vervolgens zullen projecten waarbij de woningcorporatie een rol heeft gespeeld worden besproken en er zal afgesloten worden met het weergeven van de belangrijkste resultaten van de wijkenaanpak op het gebied van de veiligheid.

3.3.1 Kruiskamp en veiligheid

Het veiligheidsprobleem in Kruiskamp is mede ontstaan door de vele andere problemen in de wijk. Dit zijn met name problemen op sociaal gebied, maar ook wat betreft de woonomgeving zijn er problemen. Op sociale gebied zijn er meerdere problemen of oorzaken van problemen. Er is een hoog aandeel niet-westerse allochtonen, veel werkloosheid en een lage sociaal-economische status (Amersfoort vernieuwt, 2008).

Daarnaast wonen er in de wijk mensen met drankverslaving, drugsverslaving of psychiatrische problemen. Maar ook binnen de woonomgeving zijn er diverse problemen of zaken die problemen kunnen veroorzaken. Er is sprake van veel sociale woningbouw, verloedering van de woonomgeving, gehorigheid van de woningen en daardoor veel geluidsoverlast, slingerend huisvuil en parkeeroverlast (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Deze problemen zijn belangrijke oorzaken van het veiligheidsprobleem in de wijk, het is niet de criminaliteit die dat veroorzaakt. Woningcorporatie Alliantie geeft aan dat het gevoel van onveiligheid ontstaat door een combinatie van de mensen die er wonen en de incidenten die er plaatsvinden.

Het is dus met name de veelzijdige problematiek die zorgen voor problemen op het gebied van veiligheid. De problematiek is ook te verdelen in problemen die bewoners zelf hebben en problemen die daaruit voortkomen. De grootste problemen zijn er rond drugs- en alcoholverslaving en de daarbij veroorzaakte woonoverlast (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013; B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). In de wijk wonen veel drugsverslaafde. Dezen wonen allemaal bij elkaar in de buurt, dat zorgt voor problemen. In die buurten wordt er veel gedeald vanuit huis en voor de burens geeft dat een onveilig gevoel. Ook alcoholverslaving is een veel voorkomend probleem. Verslaafden veroorzaken met name problemen in de openbare ruimte door het publiekelijk drinken, achterlaten van afval en het veroorzaken van overlast. Ook woonoverlast is een groot probleem. Bewoners die dealen vanuit huis, geluidsoverlast (mede veroorzaakt door slechte isolatie) of Qathuizen (kauwbaar drug). Door dit soort bezigheden komen ook veel 'ongure' types in de wijk. Een ander veel voorkomend probleem zijn de bewoners met psychische problemen. Zij zorgen voor veel overlast door op straat te schreeuwen of kledingstukken uit te trekken. Maar er zijn en ontstaan ook problemen met eenzaamheid, mensen die nauwelijks de deur meer uit komen en dus niemand spreken. Dit heeft allemaal veel invloed op het veiligheidsgevoel van de bewoners.

Het is inderdaad de subjectieve veiligheid, het gevoel dat bewoners hebben over veilig zijn, die zo belangrijk is in Kruiskamp. Maar dit wordt door veel incidenten aangetast (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Die hebben veel impact op het veiligheidsgevoel in de wijk. Mensen die worden neergestoken na een potje rummikubben, schieten met vuurwapens, brandstichting of een moord. Maar voor bewoners heeft veiligheid ook heel veel te maken met leefbaarheid. Veiligheid en leefbaarheid zijn inherent aan elkaar verbonden. Dus voelen bewoners zich onveiliger door verloedering, kapotte verlichting of slecht onderhoud van huizen (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Het veiligheidscijfer is ook altijd een kritisch cijfer.

Het is een combinatie van hoe prettig je je voelt in de wijk. Er hoeft maar iets te gebeuren in de wijk of het persoonlijk leven en het veiligheidscijfer kan compleet veranderen. Dat wordt bepaald door de omstandigheid of er mensen wonen met wie je het kunt vinden of dat je lastig wordt gevallen door buurtbewoners.

In de volgende subparagraaf zal worden uitgewerkt wat voor projecten er zijn opgesteld om deze problemen te verminderen en met name wat de rol van de woningcorporatie hierin is geweest.

3.3.2 Veiligheid in de wijkenaanpak

In de vorige subparagraaf zijn een aantal oorzaken en problemen met betrekking tot de veiligheid benoemd. In deze paragraaf worden de projecten die zich onder andere richten op veiligheid, kort behandeld en wordt gezien welke rol de woningcorporaties hierbij hebben gespeeld. Voor een overzicht van alle projecten inzake veiligheid zie bijlage 3. Vanuit de wijkenaanpak zijn de volgende projecten opgezet om veiligheid te verbeteren.

Zoals al gezegd hebben de woningcorporaties met name invloed op de fysieke leefomgeving terwijl de wijkenaanpak zich juist meer richt op de sociale leefomgeving. Dankzij de wijkenaanpak werd de wijk sociaal en fysiek aangepakt in plaats van alleen fysiek (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Maar ook de woningcorporaties hebben invloed gehad op de sociale aanpak in de wijk. De grootste sociale aanpak, met de grootste invloed, is het AV-team (aanspreken en vooruithelpen). Hierbij gingen hulpverleners alle deuren langs om bewoners hulp aan te bieden en hen te ondersteunen. Een belangrijk onderdeel van de AV-team-aanpak vormen de buurt-toezicht-teams [BTT]. Met name in deze BTT-aanpak speelt de woningcorporatie Alliantie een belangrijke rol. Deze aanpak werd vooral toegepast in buurten met een hoog percentage sociale woningbouw. De BTT's hielden extra toezicht in de wijken en buurten waar de AV-aanpak plaats vond (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Het team liep dagelijks door de wijk en sprak mensen aan op overlastgevend gedrag in de buitenruimte en in de gemeenschappelijke ruimtes van de corporaties, zoals de portieken, galerijen of trappenhuisen. Aangezien deze aanpak met name plaatsvond in de woningen van de woningcorporatie speelde de corporatie hierin een belangrijke rol. De woningcorporaties waren mede- opdrachtgever van de AV-teams en in het buurttoezicht team zat iemand van Alliantie samen met stadstoezicht. Bij dit onderdeel kwam het samenspel tussen sociaal en fysiek terug, fysiek en sociaal werden verbonden. De sociale

aanpak in de vorm van bij de bewoners langsgaan en hen helpen met hun problemen in de woningen die nieuw gebouwd of gerenoveerd zijn.

De aanpak van de AV-teams kon je goed merken op straat, het hield de buurt bezig (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Het bood bewoners kansen, maar ook het weten dat er niet alleen naar jou gekeken wordt maar ook naar de burens dat er naar ze wordt geluisterd maar ook dat er naar ze wordt gekeken en wordt meegedacht hoe problemen opgelost kan worden. Het deed veel met het veiligheidsgevoel (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Ook de BTT's hadden veel invloed. Ze zaten dicht op de problemen en waren de oren en ogen van de straat. Het helpen en doorverwijzen van bewoners met problemen maar ook het aanspreken van de bewoners op overlastgevend gedrag zorgde duidelijk voor verbetering en zorgde zo voor een verbeterd veiligheidsgevoel (M. van Hardeveld & J. van der Staan, persoonlijke communicatie, 23 april 2013; B. Beek, persoonlijke communicatie, 28 mei, 2013).

Andere projecten waar de woningcorporaties bij betrokken waren en een belangrijke rol speelden waren de buitenkasten en de buurtbeheerders. De buitenkasten zijn een goed voorbeeld van de wijze waarop een sociale en fysieke aanpak samen kunnen gaan (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Buitenkasten zijn kasten waar kinderen speelgoed kunnen lenen in ruil voor een klein klusje (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Ouders zaten vaak bij de buitenkast en spraken zo veel medebewoners terwijl de kinderen bijvoorbeeld afval opruimde of iets dergelijks. Zo werd de sociale cohesie verbeterd maar ook de fysieke omgeving kreeg een kleine opknappbeurt. Woningcorporaties hebben ook buurtbeheerders ingezet, elke corporatie heeft een buurtbeheerder in de wijk zitten. Zij zijn de oren en ogen in een wijk, zij zorgen voor wooncomplexen van de corporatie en bewoners met problemen wat betreft leefomgeving kunnen bij hen terecht (Amersfoort vernieuwt, 2008). Woningcorporaties voeren op fysiek gebied ook kleine verbeteringen door (B. Beek, persoonlijke communicatie, 28 mei, 2013). Hiervoor zijn de buurtbeheerders verantwoordelijk. Voor verbetering van de veiligheid hingen zij bijvoorbeeld camera's op in bergingen en entrees, verbeterden zij entrees door de brievenbussen binnen te plaatsen en helpen zij de buurt schoon te houden door vuil te pikken.

Naast deze projecten speelden de woningcorporaties in tal van andere projecten een rol. Deze projecten hebben minder invloed gehad op de wijk. In de bijlage 3 een kort overzicht van de belangrijkste projecten en wat voor invloed deze hebben gehad.

De volgende subparagraaf gaat over de resultaten die behaald zijn met de wijkenaanpak op het gebied van veiligheid en wat daar oorzaken van zijn. Op het gebied van veiligheid

is veel geïnvesteerd en hebben woningcorporaties een belangrijke rol gespeeld. Deze rol komt voornamelijk naar voren op de fysieke leefomgeving. In de volgende subparagraaf zullen daarom ook de resultaten van de inspanningen van woningcorporaties op de fysieke leefomgeving worden besproken.

3.3.3 Veiligheid na vier jaar wijkenaanpak

De wijkenaanpak zorgde voor de koppeling tussen de fysieke aanpak en sociale aanpak. De woningcorporaties en gemeente waren natuurlijk al langere tijd bezig met een herstructurering van de wijk, de wijkenaanpak zorgde er voor dat ook de sociale leefomgeving verbeterd werd (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Dat de wijkenaanpak een goede invloed heeft gehad in de Kruiskamp is bekend, Kruiskamp is als eerste van de veertig wijken een prachtwijk geworden. Hierbij heeft de jarenlange aanpak vóór de start van de wijkenaanpak een grote rol gespeeld.

De fysieke leefomgeving is met het slopen en nieuw bouwen van huizen enorm verbeterd. Deze herstructurering heeft gezorgd voor meer diversiteit in de wijk (zie tabel 7) in de vorm van meer appartementen en koopwoningen. Ook de eigendomsverhouding is de afgelopen jaren sterk veranderd. Dit en de diversiteit zorgden ervoor dat er andere mensen naar Kruiskamp trokken. Over het algemeen waren dit mensen met een hogere opleiding (zie tabel 8) en een hoger inkomen (zie tabel 9). Deze mensen hebben vaak een positievere blik op de wereld, met name op zaken als veiligheid. Dit heeft invloed op de cijfers voor wat betreft het gevoel van veiligheid. Dit soort bewoners hebben vaak minder problemen, ze nivelleren dus de problematiek, en dat is terug te zien in de cijfers. Het gevoel van onveiligheid bij bewoners is van 46% in 2007 verbeterd tot 36% in 2011 (zie tabel 6).

Onveiligheidsgevoel	2007	2011
Onveilig in wijk	46%	36%

Tabel 6. Onveiligheidsgevoel Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013).

Opleidingsniveau	2007	2011
Laag opgeleid	46%	43%
Midden opgeleid	25%	27%
Hoop opgeleid	29%	30%

Tabel 8. Opleidingsniveau Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013).

Woningen	2000	2013
Aantal	2352	2638
Tussenwoning	26%	30%
Hoekwoning	13%	13%
Twee onder een kap	2%	2%
Vrijstaand	1%	1%
Geschakeld	1%	1%
Flat	8%	9%
Appartement	5%	16%
Portiekwoning	40%	23%
Boven-beneden woning	5%	5%
Sociale huur	73.30%	54.50%
Overige huur	8.70%	5.10%
koopwoningen	17.90%	40.40%

Tabel 7. Woningen Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013).

Voor het veiligheidsgevoel van de bewoners is er onlangs nog een drugspand gesloten. Het was de eerste keer dat de gemeente hiertoe overging. Maar ook zijn diverse buurten in de wijk uitgeroepen tot alcoholverbod-gebied. Het oude beeld verdwijnt door alle aanpak en daarmee ook het gevoel van onveiligheid, nu ziet de wijk er netjes uit (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013; B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Dat geeft een ander gevoel.

Het is met name de sociale investering die grote impact heeft gehad op de bewoners (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Door deze aanpak is de problematiek veranderd maar ook verminderd.

Deze resultaten zijn ook tot stand gekomen doordat woningcorporaties en de gemeente al veel langer bezig waren in de wijk. Het is niet alleen de wijkenaanpak geweest die deze wijk er weer bovenop geholpen heeft, het zijn juist ook die vele inspanningen daarvoor geweest. Maar cijfers over leefbaarheid en veiligheid stijgen niet inherent aan de inspanningen die er verricht worden (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Er moet eerst veel gebeuren in de wijk voordat de mensen zien en willen geloven dat het echt beter gaat met de wijk. Er zitten vaak jaren tussen het moment dat er gezegd wordt dat de wijk aangepakt wordt tot het moment dat er bijvoorbeeld ook daadwerkelijk tot sloop wordt overgaan. Al die jaren hebben de bewoners het idee dat er niets gebeurt en zullen de veiligheidscijfers wat dat betreft ook niet stijgen. Die stijgen pas als ze daadwerkelijk resultaat zien en merken dat de wijk veranderd is. En dat is een resultaat van jarenlang keihard werken. Ook de goede samenwerking tussen de betrokken organisaties heeft bijgedragen aan het resultaat. De

Inkomen	2006	2013
Inkomen per inwoner	€ 11.400	€24.100
Besteedbaar inkomen huishouden	€ 19.200	€ 28.800
Inkomensverdeling		
1 ^e 20%	32.5%	26.4%
2 ^e 20%	25.1%	24.5%
3 ^e 20%	20.8%	19.2%
4 ^e 20%	13.4%	17.2%
5 ^e 20%	8.2%	12.6%

Tabel 9. Inkomensverdeling Kruiskamp (Gemeente Amersfoort, 2013).

gemeente en woningcorporaties sloegen de handen ineen om er het beste van te maken (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Hierbij lag de regie in handen van de wijkmanager (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Er was saamhorigheid als wethouders en medewerkers van de corporatie samen de wijk in gingen. Samen werd het wijkactieplan geschreven, zodat de problemen het beste aangepakt konden worden (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013), alles gebeurde in samenspraak met de partijen. Er werd naar elkaar gekeken, en bij onenigheid werden er compromissen gesloten.

Toch was en is er ook de nodige kritiek op de wijkenaanpak in Kruiskamp. Vanuit de overheid is aangegeven dat er weinig borging zit in de projecten binnen de wijk (Cramers & Deetman, 2011). Veel projecten zijn gestopt omdat ze zich richtte op problemen die nu niet meer of verminderd voorkomen. Maar er zijn ook projecten gestopt omdat de subsidie weggevallen is. Met het stoppen van de wijkenaanpak is er op sommige gebieden zelfs een leemte ontstaan. Wat betreft veiligheid is er met het opheffen van de BTT's een groot gat gevallen (B. Beek, persoonlijke communicatie, 28 mei, 2013; M. van Hardeveld & J. van der Staan, persoonlijke communicatie, 23 april, 2013). Er is geen controle meer in de wijken nu de BTT's zijn gestopt. Jarenlange investeringen worden zomaar weggegooid. Voor de start van de wijkenaanpak had men zich gerealiseerd dat Kruiskamp na vier jaar nog niet af is en dat er na deze tijd nog steeds geïnvesteerd moest worden in Kruiskamp. Dit is helaas in de praktijk niet gebeurd, organisaties trekken zich terug (R. Taal, persoonlijke communicatie, 29 mei, 2013). Kruiskamp is dan wel als eerste wijk van de veertig krachtwijken aangewezen als zijnde een prachtwijk, dat wil echter niet zeggen dat de wijk nu klaar is of dat er niets meer hoeft te gebeuren. Er blijven altijd kritische buurten die aandacht behoeven.

Aan de hand van onderzoeksresultaten kan geconcludeerd worden dat het cijfer wat betreft onveiligheidsgevoelens onder bewoners is gedaald in Kruiskamp. Hierbij hebben woningcorporaties een belangrijke rol gespeeld. De woningcorporaties hebben veel geld en tijd geïnvesteerd in het verbeteren van de fysieke omgevingen.

4. Confrontatie theorie en praktijk

In dit hoofdstuk zullen de besproken theorie uit hoofdstuk 2 en de onderzoeksresultaten uit hoofdstuk 3 aan elkaar gekoppeld worden. Hiermee zal de volgende deelvraag worden beantwoord:

- Wat zijn overeenkomsten/verschillen tussen veiligheid in de theorie en in de praktijk?

Allereerst zullen de fysieke en sociale veiligheid weer worden behandeld, daarna zullen andere aspecten van veiligheid worden behandeld, vervolgens zal het beïnvloeden van het gevoel van veiligheid worden besproken en zal er worden afgesloten met de combinatie van veiligheid en leefbaarheid.

4.1 Kruiskamp in wetenschappelijk perspectief

4.1.1 Fysiek

In Kruiskamp is met name veel tijd, energie en middelen geïnvesteerd in de fysieke omgeving. Veel problemen ontstonden in de 'slechtere' corporatiewoningen door de bewoners maar ook door de staat van de woningen en de wijk. In Kruiskamp is door de woningcorporaties dan ook geïnvesteerd in de fysieke omgeving. Uit de theorie kwam naar voren dat de fysieke dimensie vaker centraal staat omdat daar gemakkelijker op ingespeeld kan worden (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). In Kruiskamp kom je dit ook tegen, maar aan deze fysieke aanpak zijn veel sociale projecten gehangen (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).

Woningcorporaties kunnen de fysieke omgeving en daardoor de veiligheid verbeteren door de bebouwing te veranderen dan wel verbeteren, aldus Skogan (1986). Alliantie, maar ook Portaal hebben dit in Kruiskamp ten uitvoer gebracht. Door het slopen, renoveren en bouwen van woningen is de bebouwing in de wijk veranderd, portiekwoningen hebben plaats gemaakt voor appartementen en tussenwoningen. Een variërende bebouwing draagt bij aan een leefbaardere omgeving aldus Newman (1972).

Het gevoel van veiligheid bij de bewoners van Kruiskamp is een combinatie van hoe de wijk eruit ziet en wat er in de wijk gebeurt. Hoe de wijk eruit ziet is een fysiek aspect en daarmee wordt met name het straatbeeld bedoeld. Volgens Jacobs (1961) speelt leefbaarheid zich vooral op de straat af. Daar ontstaan ook de meeste gevoelens van veiligheid. Veilige straten hebben drie kenmerken, te weten duidelijke scheiding

openbare- en privé ruimte, oren-en-ogen op straat die mensen ook aanspreken op gedrag en een mate van levendigheid. De woningcorporaties zijn in de vorm van de BBT's aan de slag gegaan met de benadering van oren-en-ogen van de straat. Zij liepen dagelijks in de wijk en waren het aanspreekpunt voor de bewoners. Dit heeft het gevoel van veiligheid verbeterd, alleen het weten dat er op je wordt gelet verbetert het gevoel van veiligheid al (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013).

Factoren die veiligheid kunnen beïnvloeden zijn verloedering, overlast en zwerfafval (Andrews et al., 1988). Deze factoren vind je met name ook op straat. De wijkmanager Kruiskamp (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013) gaf aan dat de sociale samenhang, verloedering, de soort woningen maar ook de homogeniteit in een wijk belangrijke factoren zijn voor de veiligheid. Het uniform zijn qua bevolking en bebouwing zorgt al snel voor een beter gevoel van veiligheid. Hier wordt goed zichtbaar hoe sterk fysiek en sociaal samenhangen.

4.1.2 Sociaal

In de theorie en ook in de vorige subparagraaf is al gezegd dat de fysieke dimensie vaak centraal staat bij het verbeteren van leefbaarheid en door dat te verbeteren kan indirect ook de sociale dimensie verbeterd worden (Leidelmeijer & van Kamp, 2003). Die fysieke verbeteringen hebben inderdaad ook invloed op de sociale indeling van de wijk. Door de nieuwe koopwoningen zijn er mensen met een hogere opleiding en hoger inkomen in de wijk komen wonen. Deze hebben een positievere kijk op de wereld en zo ook op de veiligheid.

Dat sociale cohesie een belangrijke rol speelt binnen veiligheid is bij de theorie al naar voren gekomen (Rijpma & Stol, n.d.), maar ook in de praktijk blijkt dit daadwerkelijk grote invloed te hebben. Veel bewoners hadden nauwelijks contact met medebewoners uit de wijk. Door de sociale aanpak zijn de bewoners elkaar beter gaan leren kennen, nu weten ze dat er mensen zijn die naar ze omkijken en daardoor voelen ze zich veiliger (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). De sociale samenhang speelt dus ook een rol bij het gevoel van veiligheid. Toen Kruiskamp werd verkozen tot krachtwijk kwamen bij de oorspronkelijk voornamelijk fysieke aanpak ook de sociale investeringen.

Volgens Dassen et al. (2006) spelen op wijkniveau factoren als sociale cohesie of sociale controle een grotere rol dan fysieke factoren. De woningcorporaties geven aan dat de sociale investeringen goed zijn geweest voor de wijk omdat deze zich specifiek richten op de bewoners (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).

Maar deze investeringen zijn vooral zo zinvol geweest omdat de fysieke aanpak al ver gevorderd was. Zonder de fysieke investering hadden de sociale investeringen niet zoveel invloed gehad. In de theorie komt niet naar voren dat in een wijk waar fysieke en sociale problemen spelen, sociale problemen pas goed aangepakt kunnen worden als de fysieke problemen al in een verder stadium opgelost zijn.

Door de woningcorporatie is met name geïnvesteerd in de fysieke omgeving. Dat wil niet zeggen dat de gemeente en woningcorporatie het er niet over eens zijn dat én het fysieke én het sociale aangepakt moeten worden, het gaat om het totaal plaatje (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Als bewoners benaderd worden over die fysieke aanpak dan komt dat hard aan. Hierdoor kun je er ook veel sociale projecten aan ophangen, mensen zijn geraakt door de fysieke ingrepen en zien de sociale aanpak als hulp. Bij veel projecten wordt de fysieke aanpak gekoppeld met thema's als werk en inkomen. Aan beide aspecten wordt gewerkt en daardoor hoopt men het gevoel van veiligheid bij bewoners te verbeteren. Door de gezamenlijke aanpak wordt geprobeerd zoveel mogelijk invloed uit te oefenen. Het is de combinatie van activiteiten die zorgen voor het beste resultaat (M. van Hardeveld & J. van der Staan, persoonlijke communicatie, 23 april, 2013). Dit is overeenkomstig uitspraken van Hart et al. (2002) waarin wordt aangegeven dat leefbaarheid een samenspel tussen fysieke en sociale kenmerken is. De sociale aanpak heeft zoveel invloed gehad omdat de fysieke aanpak al ver gevorderd was. Zonder de fysieke verbeteringen zou de sociale aanpak minder aangeslagen zijn.

4.1.3 Veiligheid algemeen

In het theoretisch hoofdstuk wordt duidelijk dat theorieën met name fysieke oorzaken aanwijzen als oorzaak voor problemen wat betreft veiligheid. Bij de casus Kruiskamp zijn het juist de sociale problemen die bewoners hebben die veel invloed hebben op de veiligheid.

Uit de theorie van Hale en Taylor (1986) kwam naar voren dat het gevoel van veiligheid niet zo hard stijgt of daalt als de objectieve veiligheid stijgt of daalt. In de praktijk werd dit duidelijk gemaakt. De woningcorporaties waren al jaren bezig met het verbeteren van de wijk, maar in 2006 werd de wijk nog steeds aangewezen als krachtwijk omdat volgens cijfers van de voorgaande jaren onder andere de veiligheid laag was (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Pas na vele jaren werden ook in de cijfers de gevolgen zichtbaar van jarenlang investeren.

Volgens Jacobs (1961) heeft veiligheid zelfversterkende onderdelen. Goede aspecten trekken andere goede aspecten aan maar slechte aspecten trekken ook weer andere slechte aspecten aan. In Kruiskamp was dit goed te zien. In de periode dat er nog weinig geïnvesteerd werd in de wijk zag je dat mensen uit sociaal lagere klassen ook mensen uit dezelfde klasse aantrokken door bijvoorbeeld het dealen van drugs vanuit huis (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). En vervolgens bezorgden ze de wijk veel overlast. Hierdoor kom je in een zichzelf versterkende spiraal terecht.

Een belangrijk effect van het aanpakken van, delen van, de wijk wordt in de theorie niet benoemd. Een belangrijk aspect is echter wel dat wanneer bepaalde delen van de wijk worden aangepakt veel van de problematiek die daar aangetroffen werd zich verplaatst naar andere delen in de wijk of stad (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013; E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). De problemen verminderden door de aanpak dus in bepaalde delen van de wijk, maar dat wil niet zeggen dat de problemen niet meer bestaan. Deze verplaatsen zich naar andere delen van de stad. De problematiek steekt altijd ergens anders de kop weer op. Dit wordt geprobeerd tegen te gaan door een zo persoonlijk mogelijke aanpak van de bewoners. Dit gebeurt bijvoorbeeld met de AV-teams.

4.1.4 Beïnvloeden gevoel veiligheid

Volgens Hale en Taylor (1986) wordt het gevoel van veiligheid beïnvloed door incidenten. Dit werd bevestigd door wijkmanager Esther Brink (persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013) met daarbij de kanttekening dat het gevoel van veiligheid met name wordt beïnvloed door incidenten die niet vaak voorkomen maar wel grote impact hebben. Hierbij kan gedacht worden aan moord of schietpartijen. De woningcorporatie voegt hieraan toe dat het een combinatie is van de mensen die wonen in de wijk en van wat er gebeurt (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).

Het gevoel van veilig zijn in de wijk wordt door de bewoners versterkt wanneer ze weten dat er naar hen geluisterd wordt, dat er wordt gewerkt aan knelpunten die zij aangeven en dat er met de wijk wordt meegekeken (M. van Hardeveld & J. van der Staen, persoonlijke communicatie, 23 april, 2013). Niet alleen met hen maar met alle bewoners. Het organiseren van bijeenkomsten om resultaten te bespreken, het communiceren van verbeteringen in de wijk en van het veiligheidsgevoel beïnvloedt het veiligheidsgevoel ook weer positief (R. Taal, persoonlijke communicatie, 29 mei, 2013). Warr en Stafford (1983) geven aan dat het gevoel van veiligheid en dus ook het gevoel van onveiligheid

aangeleerd kan worden door wat ze er over lezen en horen. Door bewoners betrokken te houden bij de resultaten van de aanpak in de wijk zal dit veiligheidsgevoel toenemen.

Wanneer bewoners een wijk veiliger gaan vinden zullen zij zich ook meer betrokken voelen bij de wijk en zich ook meer inzetten voor de wijk. Dat is ook van belang bij de wijkenaanpak want het is de bedoeling dat de bewoners zelf weer hun verantwoordelijkheid nemen wat betreft leefbaarheid (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). In de theorie kwam dit ook naar voren. Hoe veiliger een wijk hoe meer bewoners zich thuis voelen in de wijk en dus hoe meer verantwoordelijkheid bewoners nemen voor de wijk aldus Skogan (1986).

Volgens Leidelmeijer en van Kamp (2003) richt beleid zich vaak op objectieve kenmerken en oefent zij daardoor invloed uit op de beleving van veiligheid bij bewoners. In Kruiskamp is door woningcorporaties met name veel geïnvesteerd in objectieve kenmerken als woningen en het straatbeeld. Mede dankzij deze investeringen is de wijkenaanpak een succes geworden.

4.1.5 Veiligheid en leefbaarheid

In de theorieën komt naar voren dat veiligheid en met name leefbaarheid een enorm breed begrip is. Het is zogezegd een containerbegrip. Er valt veel onder en er zijn erg veel verschillende definities van. Dit geldt ook voor de rol die veiligheid speelt binnen leefbaarheid. Voor bewoners lopen veiligheid en leefbaarheid door elkaar heen. In de theorie wordt daar duidelijk onderscheid in gemaakt, maar voor bewoners zijn problemen wat betreft leefbaarheid net zo goed problemen wat betreft veiligheid. In de beleving van bewoners zijn leefbaarheid en veiligheid onlosmakelijk met elkaar verbonden. Veiligheid is ook geen onderdeel van leefbaarheid. Veiligheid en leefbaarheid hebben een enorme wisselwerking op elkaar (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Door een kapotte stoep voelen bewoners zich al onveilig terwijl dat meer een kwestie van leefbaarheid is.

Door de grote hoeveelheid theorieën die er bestaan over veiligheid en daarmee ook leefbaarheid ontstaat het idee dat een leefbare omgeving makkelijk gecreëerd kan worden door het veranderen van een aantal factoren. Toch is dit niet het geval, veiligheid en zeker leefbaarheid is niet maakbaar (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). Er kunnen een aantal voorwaarden worden gecreëerd die het kunnen beïnvloeden, maar maakbaar is het niet.

5. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal er antwoord worden gegeven op de hoofdvraag. Dit zal gebeuren in de conclusie. Vervolgens zullen er in de paragraaf aanbevelingen worden gedaan richting de nationale politiek en AEDES en er zullen aanbevelingen worden gedaan voor verder onderzoek.

5.1 Conclusie

Dit onderzoek begon met de huidige discussie wat betreft de kerntaken van de woningcorporaties. Leefbaarheid in wijken is sinds 1997 een van de kerntaken van woningcorporaties maar de nationale politiek wil deze verantwoordelijkheid bij hen weghalen. Omdat leefveiligheid sinds de jaren negentig met name een probleem is wat betreft veiligheid, werd de volgende hoofdvraag gesteld:

“Wat is de rol van woningcorporaties bij de veiligheid in wijken?”

In de literatuurstudie is naar voren gekomen dat veiligheid in twee dimensies gesplitst kan worden, namelijk fysieke veiligheid en sociale veiligheid. Bij de fysieke veiligheid moet gedacht worden aan de indeling van de wijk en bij sociale veiligheid staan zaken als sociale cohesie of sociale controle centraal. Door middel van verbeteringen aan deze aspecten kan er invloed wordt uitgeoefend op veiligheid.

Met deze theoretische uitkomsten als basis is er onderzoek uitgevoerd naar de rol van woningcorporaties bij de veiligheid in Kruiskamp. De veiligheidsproblemen in Kruiskamp ontstonden met name door de vele sociale problemen van de bewoners en het verloederen van de fysieke leefomgeving. De woningcorporaties hebben een grote rol gespeeld bij het verbeteren van de fysieke leefomgeving. ‘Stenen’ zijn eigen bezit en daar kunnen ze de meeste invloed op uitoefenen. Dit gebeurt door herstructurering zoals het slopen en bouwen van nieuwe woningen, het renoveren van wooncomplexen of het verkopen van woningen uit eigen bezit. Maar ook is de veiligheid verbeterd door bijvoorbeeld het toevoegen van een lift, het afsluiten van openbare parkeerplaatsen of het ophangen van camera's in bergingen en ingangen. Dit wil niet zeggen dat woningcorporaties zich alleen inzetten voor veiligheid door het aanpakken van de fysieke leefomgeving. Ze zetten zich ook in voor de sociale leefomgeving, hiervoor zijn ze echter afhankelijk van andere organisaties en met name van de gemeente. Door samenwerkingsverbanden aan te gaan met de gemeente en/of andere organisaties kunnen ze ook veel betekenis hebben bij het aanpakken van sociale problemen. Veel van

deze sociale problemen spelen zich namelijk af binnen hun bezit. Door de herstructurering is indirect ook de sociale leefomgeving veranderd doordat er nieuwe bewoners in de wijk kwamen wonen. Dit waren voornamelijk bewoners met een hogere opleiding en een hoger inkomen. Maar Alliantie heeft ook een grote rol heeft gespeeld bij de AV-aanpak. Door bewoners kansen te bieden en ze te ondersteunen hierin verminderden de sociale problemen en daardoor dus ook de veiligheidsproblemen.

Bij de confrontatie tussen de onderzoeksresultaten en de theorie bleek dat de woningcorporaties zich richten op die zaken die ook daadwerkelijk invloed hebben op de veiligheid. De praktijk en de theorieën voor wat betreft veiligheid komen grotendeels overeen

In het onderzoek is naar voren gekomen dat woningcorporaties een grote en belangrijke rol spelen bij veiligheid in wijken. De rol van de woningcorporatie is van enorme waarde. Met de herstructurering en andere, kleinere investeringen in de fysieke leefomgeving hebben woningcorporaties een grote invloed gehad op de veiligheid in de wijk. Wel richt deze rol zich op het eigen bezit van de woningcorporaties, dat is ook datgene waar zij zelfstandig de meeste invloed op kunnen uitoefenen. Maar ook op sociaal vlak kunnen ze veel impact hebben door het meefinancieren van allerlei projecten in de wijk om de veiligheid te verbeteren. Echter hoeveel er ook geïnvesteerd wordt in veiligheid om daarmee de leefbaarheid te verhogen, veiligheid en daarmee dus leefbaarheid zijn niet maakbaar. Er zijn voorwaarden die gecreëerd kunnen worden maar de perfecte wijk met een volkomen veiligheidsgevoel kan niet tot stand gebracht worden.

In de volgende paragraaf zullen de beperkingen van het onderzoek worden besproken en aanbevelingen worden gedaan voor verder onderzoek.

5.2 Aanbevelingen

Dit onderzoek is expliciet gericht op de rol die woningcorporaties spelen bij veiligheid in wijken. Dit wil niet zeggen dat de getrokken conclusie voor alle belanghebbenden in een wijk geldt of dat dit in elke wijk het geval zal zijn. Doordat er gebruik is gemaakt van analytische generalisatie kan ervan uit worden gegaan dat het bij de meeste cases zo zal zijn. Daarbij kan het onderzoek ook weinig zeggen over het nut van de wijkenaanpak. De wijkenaanpak is alleen gebruikt als kader om naar de rol van woningcorporaties bij veiligheid te kijken. Het onderzoek wat betreft veiligheid richt zich ook op het gevoel van veilig zijn in de wijk, de subjectieve veiligheid. Woningcorporaties kunnen dus een grote rol spelen op het gevoel van veiligheid van bewoners in de wijk.

De nationale politiek en AEDES zou ik, na dit onderzoek, graag willen aanbevelen nogmaals goed te kijken naar de taken die ze willen weghalen bij de woningcorporaties. Dit onderzoek heeft uitgewezen dat woningcorporaties bij het verbeteren van veiligheid een belangrijke en grote rol kunnen spelen. Met het oog op de huidige discussies voor wat betreft de kerntaken van de woningcorporaties is het naar mijn mening dan ook van belang dat woningcorporaties betrokken blijven bij de aanpak van veiligheid in wijken en buurten. Zoals dit onderzoek aantoont is de invloed van woningcorporaties groot, met name voor wat betreft verbetering in de fysieke omgeving. Mocht de overheid toch door willen gaan met de huidige plannen, dat woningcorporaties zich moeten richten op het verhuren van bestaande woningen in plaats van projectontwikkelingen, dan is het van belang dat er goed gekeken gaat worden naar wie deze rol gaat overnemen. Wordt het de gemeente die momenteel een meer regievoerende rol speelt? Of moeten andere organisaties in de wijk zich meer gaan inzetten voor een betere veiligheid? De rol die woningcorporaties spelen in de huidige aanpak is van dusdanig belang dat het voor de wijken en buurten niet goed lijkt om woningcorporaties van deze taak te ontslaan. Woningcorporaties zullen blijven investeren in hun eigen bezit maar alleen wanneer zij dit zelf nodig achten en zullen zich minder inzetten voor het algemene belang.

Voor aanvullend of verder onderzoek is het interessant om meer onderzoek uit te voeren naar de vraag welke aspecten van veiligheid in wijkverband nu een grote invloed hebben. In de theorie wordt aangevoerd dat op wijkniveau de sociale aspecten grotere invloed hebben dan de fysieke aspecten. In het onderzoek is naar voren gekomen dat de sociale aanpak grote invloed heeft gehad op de bewoners omdat er op fysiek gebied al veel verbeterd was. Daarbij wordt door de theorie veiligheid voornamelijk wordt benaderd vanuit de fysieke problemen, terwijl ook sociale problemen grote invloed kunnen hebben op de veiligheid. Ook is het goed om de theorie voor wat betreft veiligheid en in het verlengde daarvan leefbaarheid uit te werken. In de casus kwam duidelijk naar voren dat er rekening gehouden dient te worden met het feit dat met het aanpakken van bepaalde buurten of wijken dat de problematiek zich altijd naar een andere buurt of wijk verplaatst. De veiligheid in een wijk kan namelijk wel verbeterd zijn, maar dat wil niet zeggen dat de problemen ook daadwerkelijk opgelost zijn. Uit de theorie komt dit niet of nauwelijks naar voren. Om de problematiek daadwerkelijk op te lossen is een geheel andere en veel diepgaander aanpak nodig.

Literatuurlijst

Albanesi, C., Cicognani, E. & Zani, B. (2001). Adolescents' sense of community and feeling of unsafety in the urban environment [electronic version]. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 11, 475-489. Vinddatum 5 maart 2013.

Alliantie (n.d.) *De Alliantie, Atlas Prioriteitswijken*. Vinddatum 25 mei 2013.

Gemeente Amersfoort (2013). *Amersfoort in cijfers*. Vinddatum 24 mei 2013.

Amersfoort vernieuwt (2008). *Kruiskamp krachtwijk wijkaactieplan*. Vinddatum 28 mei 2013.

Andrews, G., Box, S. & Hale, C. (1988). Explaining fear of crime [electronic version]. *British Journal of Criminology*, 28, 340-356. Vinddatum 14 maart 2013.

Argiolu, R. (2008). Waterbedeffecten worden overdreven. Vinddatum 8 juli 2013, op http://nicis.platform31.nl/Wat_doen_wij/Verspreiding/Docbank/Wonen/Wijken/Wijkenaanpak/%E2%80%98Waterbedeffecten_worden_overdreven%E2%80%99

Benschop, L. (2013). *Corporaties moeten investeren in opwaardering*. Vinddatum op 4 juni 2013, op <http://www.nu.nl/economie/3489571/corporaties-moeten-investeren-in-opwaardering.html>

Cramers, M. & Deetman, W. (2011). Eindrapportage visitatie wijkenaanpak Amersfoort Kruiskamp [electronic version]. Vinddatum 15 mei 2013.

Coeterier, J.F. (2000). *Hoe beleven wij onze omgeving: resultaten van 25 jaar omgevingspsychologisch onderzoek in stad en landschap*. Particuliere uitgave.

Dassen, A.G.M. & Leidelmeijer, K & Thorborg, H.W.M. (2006). *Leefomgevingskwaliteit en leefbaarheid: naar beleidsevaluatie en onderzoek*. Vinddatum 16 februari.

Dumbaugh, E. & Gattis, J. L. (2005). Safe streets, livable streets [electronic version]. *Journal of the American Planning Association*, 71, 283-300. Vinddatum 15 maart 2013.

Eysink Smeets, M.W.B. & Hof, K. van 't (2010). Een evidence based handelingskader voor reassurance? *Cahiers Politiestudies*, 17, 325-338. Vinddatum 7 maart 2013.

Franck, K.A. & Newman, O. (1982). The effects of building size on personal crime and fear of crime [electronic version]. *Population and Environment*, 5, 203-220. Vinddatum 25 februari 2013.

- Groeneveld, L. & Opmeer, P. & Werff, J. van der (2003). *Licht, lucht en ruimte; wonen in de jaren vijftig*. Soest. SCW.
- Hale, M. & Taylor, R.B. (1986). Testing alternative models of fear of crime [electronic version]. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 77, 151-189. Vinddatum 2 maart 2013.
- Harmesen, R. (2007). Wijkenlijsten [electronic version]. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting*, 4, 26-33. Vinddatum op 15 februari 2013.
- Hart, J. de, Knol, F., Maas- de Waal, C. & Roes, T. (2002). *Zekere banden. Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Jacobs, J. (1961) *Death and Life of Great American Cities*. New York: Random House.
- Kelling, G.L. & Wilson, J.Q. (1982). *The police and neighborhood safety, broken windows* [electronic version]. Vinddatum op 22 maart 2013, op <http://www.lantm.lth.se/fileadmin/fastighetsvetenskap/utbildning/Fastighetsvaerderingssystem/BrokenWindowTheory.pdf>
- Ketelaar, J. (1994) *Het woonmilieu op begrip gebracht*. Eindhoven: Technische Universiteit Eindhoven.
- Leidelmeijer, K. & Kamp, I. van (2003), *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; naar een begrippenkader en conceptuele inkadering*. Vinddatum 15 februari 2013.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2010). *Scores Leefbaarometer 1998-2010*. Vinddatum 15 april 2013.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2011^a). *Leefbaarheid in balans. Ontwikkeling van de leefbaarheid in de periode 2008-2010 op basis van de Leefbarometer*. Vinddatum 4 maart 2013.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2011^b). *Wijkenaanpak en vogelaarheffing*. Vinddatum 25 februari.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (2012). *Reactie op amendementen bij het wetsvoorstel Herzieningswet toegelaten instellingen volkshuisvesting (32 769)*. Vinddatum 7 mei 2013.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (2007). *Actieplan Krachtwijken, van aandachtswijk naar krachtwijk* [electronic version]. Vinddatum 12 april 2013.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (n.d.). *Leefbaarheid van wijken* [electronic version]. Vinddatum op 2 juni 2013.

Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. (2009). *Leefbaarheid door de tijd* [electronic version]. Vinddatum 20 maart 2013.

Ministerie voor Wonen en Rijksdienst (2010). *Besluit beheer sociale-huursector*. Vinddatum op 15 februari 2013.

Ministerie Wonen, Wijken en Integratie (2008). *Voortgang wijkenaanpak* [electronic version]. Vinddatum 18 februari 2013.

Newman, O. (1972). *Defensible space : crime prevention through urban design*. New York: MacMillan.

Newman, P.W.G. (1999). Sustainability and cities: extending the metabolism model [Electronic version]. *Landscape and Urban Planning*, 33, pp. 219-226. Vinddatum 15 maart 2013.

Pacione, M. (2009). *Urban Geography, a global perspective (third edition)*. New York: Routledge.

Projectgroep Kruiskamp Krachtwijk (2007). *Kruiskamp Krachtwijk Wijkactieplan, november 2007*. Vinddatum 15 april 2013.

Rijpma, J. & Stol, W. (n.d.). *Hoofdstuk 20 – leefbaarheid*. Vinddatum 5 maart 2013.

Shafer, C.S., Koo Lee, B. & Turner, S. (2000). A tale of three greenway trails: user perceptions related to quality of life [electronic version]. *Landscape and Urban Planning*, 49, 163-178. Vinddatum 15 maart 2013.

Skogan, W (1986). Fear of crime and neighborhood change [electronic version]. *Crime and Justice*, 8, 203-229. Vinddatum 17 maart 2013.

Skogan, W. (1992) Disorder and decline. Crime and the spiral of decay in American neighborhoods [electronic version]. Berkeley: University of California Press.

Snuverink, H.M. (2006). *Verzelfstandigingsproces bij woningcorporaties: het proces*.
Vinddatum 11 februari 2013, op <http://www.wswonen.nl/site/wp-content/uploads/centrum/BBSHAchtergronden2006.pdf>.

Stafford, M. & Warr, M. (1983). Fear of Victimization: A Look at the Proximate Causes. *Social forces*, 61, 1033-1043. Vinddatum 4 maart 2013.

Veenhoven, R. (2000). The four qualities of life, Ordering concepts and measures of the good life. *Journal Of Happiness Studies*, 1, 1-39. Vinddatum 17 maart 2013.

Verweij, A.O., B. Goezinne en A. Dijkstra (1995). Opmaat tot signalering. Instrumentontwikkeling voor de monitor grote-stedenbeleid, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO), Rotterdam, 1995
http://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=_JZEGYUgoAUC&oi=fnd&pg=PA9&dq=Verweij,+A.O.,+B.+Goezinne+en+A.+Dijkstra&ots=xIR5ID6Y9r&sig=brugKICeaV-UnqPtDRzjleUwqro#v=onepage&q=Verweij%2C%20A.O.%2C%20B.%20Goezinne%20en%20A.%20Dijkstra&f=false

Vrije, P. de (2013). *Leefbaarheid moet taak van corporaties blijven*. Vinddatum 20 februari, op <http://cs.aedesnet.nl/netwerken/corporatie-forum/f/496/t/4826.aspx>

Wetenschappelijke raad voor het Regeringsbeleid (2005). *Vertrouwen in de buurt*. Vinddatum 11 februari 2013.

Yin, R.K. (1994) *Case Study Research: Design and Methods (second edition)*. Thousand Oaks, California. Sage Publications.

Bijlagen

1. Definitie hoofdvraag

De hoofdvraag in het onderzoek is:

“Wat is de rol van woningcorporaties bij de veiligheid in wijken?”

In de hoofdvraag staan twee begrippen die op verschillende manieren geïnterpreteerd en uitgewerkt kunnen worden. Hieronder de definitie van wat er in dit onderzoek verstaan wordt onder deze begrippen.

Woningcorporaties: Maatschappelijke organisaties die zich zonder winstoogmerk inzetten voor bouwen, beheren en verhuren van woningen (sociale woningbouw) én die zich inzetten voor een betere leefbaarheid in wijken waarin zij zorg dragen voor de sociale woningbouw.

Veiligheid: Het gevoel van veiligheid in de wijk.

2. Interviewlijst

Bij het onderzoek is de data verkregen door middel van interviews. Allereerst is er een inleidend gesprek geweest met mevr. Van der Zijden en dhr. Wijnands. Mevrouw van der Zijden is gebiedscoördinator Amersfoort bij woningcorporatie Alliantie en heeft zodoende Kruiskamp onder haar hoede en de heer Wijnands is wijkbeheerder in Liendert. Vervolgens is er gesproken met dhr. Bert Bosman. Ten tijde van de wijkenaanpak was hij rayonmanager in Amersfoort bij woningcorporatie Alliantie. Bij woningcorporatie Portaal is gesproken met Rob Taal, adviseur leefomgeving. Deze twee woningcorporaties hebben het overgrote deel van de sociale huurwoningen in de casus in bezit. Vanuit de gemeente is mevr. Brink worden geïnterviewd, zij is de wijkmanager van Kruiskamp. Om een goed beeld te krijgen van de veiligheid in de wijk is er gesproken met Marcus van Hardeveld en Jannie van der Staa. Beiden zijn werkzaam bij Stadstoezicht Amersfoort en zijn mede met de politie verantwoordelijk voor de veiligheid in de wijk. Als laatste is er gesproken met buurtbeheerder Barend van Beek, hij is namens woningcorporatie Alliantie verantwoordelijk voor de woningen in een deel van de wijk.

3. Projecten wijkenaanpak

Dit zijn problemen die aangepakt moeten worden om de veiligheid in de wijk te verbeteren. Vanuit de wijkenaanpak zijn de volgende projecten opgezet om hier aan te werken.

AV-team - Het aanspreken en vooruit helpen bestond uit twee onderdelen. Een buurttoezicht-team voor het aanspreken en het achter de voordeurteam [AV-team] voor het vooruit helpen van de bewoners. Het AV-team bestond uit een groep hulpverleners die deur aan deur aanbelden en een gesprek aan ging met de bewoners (achter de voordeur). Hoe het met ze ging en of ze ergens hulp bij konden gebruiken. Zo werd er contact gelegd met de bewoners en kwam men ook op de adressen waar het echt fout zat. Iedereen die hulp nodig had konden men gelijk doorverwijzen naar iemand die ook bij het gesprek aanwezig was. Die besprak de mogelijkheden en hielp bewoners op weg (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013). De aanpak van achter de deur kon je goed merken op straat, het hield de buurt bezig (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Het weten dat er niet alleen naar jou gekeken werd maar ook naar de buurman die van alles uitvoert, deed veel met het veiligheidsgevoel. En het bood de bewoners kansen en dat werd gewaardeerd (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).

Bij dit onderdeel werd als het ware ook fysiek en sociaal verbonden. De sociale aanpak van bij de bewoners langsgaan en helpen met hun problemen. Maar dit gebeurde met name in de huurwoningen van woningcorporatie.

Buurt toezicht teams – Een belangrijk onderdeel van het aanspreken en vooruithelpen was het buurt toezicht team [BTT]. Het BTT was voor in en om de woningbouwcomplexen. Het was hier altijd lastig om mensen aan te spreken want de politie mag niet in het complex. In het buurt toezicht team zat iemand van de corporatie en een BOA (vanuit stadstoezicht) (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). De BTT's zaten er goed bovenop, iedereen uit de wijk kende ze en de bewoners legden hun problemen en klachten bij hen neer en zij droegen deze problemen over. De BTT's waren eigenlijk de oren en ogen in de wijk (M. van Hardeveld & J. van der Staan, persoonlijke communicatie, 23 april, 2013). Ze waren dagelijks aanwezig in de wijk en jongeren en andere mensen die voor overlast zorgen vinden het niet fijn dat er iemand is die altijd over hun schouder meekijkt. Door deze mensen aan te spreken zag je naar verloop van tijd veel verbetering (M. van Hardeveld & J. van der Staan, persoonlijke communicatie, 23 april, 2013).

Wijktafel veiligheid - In samenwerking met stichting welzijn Amersfoort [SWA] is er vanuit de gemeente een wijktafel veiligheid opgericht. Hier nam een groep bewoners aan deel en gezamenlijk mochten zij 50% van de werktijd van de surveillanten bepalen. Dus wat speelt er in de wijk, wat zijn de problemen en waar moet aandacht aan besteed worden. Zo werden bewoners ook betrokken bij het verbeteren van de veiligheid en bewoners vonden het heel fijn dat er naar ze werd geluisterd en dat ze zelf mee mochten beslissen. Ook vanuit de politie zat er iemand bij deze vergaderingen, het was voor hem wel heel lastig omdat voor de bewoners zaken van veiligheid en leefbaarheid door elkaar heen lopen (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013).

Extra surveillanten - Er zijn extra surveillanten geweest in de wijk. Deze surveillanten zijn mede aangestuurd door de bewoners die deelnemen aan de wijktafel veiligheid (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013). Doordat deze surveillanten problemen aanpakte wat bewoners zelf naar voren dragen kregen bewoners het idee dat er naar hen geluisterd werd en dat er wat werd gedaan aan hun problemen.

Buitenkasten - Bij de buitenkast kunnen kinderen in ruil voor een klusje speelgoed lenen. Hiermee is veel goodwill verkregen bij de bewoners. Een project in de buurt en gewoon met de mensen zelf. Hierbij zijn fysiek en sociaal ook goed verbonden. In de ruil voor speelgoed moesten jongeren bijvoorbeeld afval opruimen of iets dergelijks. Veel bewoners kwamen hier bij elkaar en ontmoeten elkaar bij de buitenkast. Het was de plaats voor het aanpakken van het sociale cohesie (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013).

Buurtbeheerders - De buurtbeheerders lopen iedere dag een controle ronde in de wijk. Hierbij gaan ze panden in om te kijken of er niet beschadigd of kapot is, of er geen huisvuil ligt en of de gangen leeg zijn. Daarnaast houden ze de wijk schoon door het opruimen van vuilnis van de straat. Ook waren ze in de wijk voor de bewoners, zij konden met hun klachten wat betreft woonomgeving bij de buurtbeheerders terecht (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).

Selecta DNA - In samenwerking met de politie is er bij de start van de wijkenaanpak selecta DNA verspreidt. Dat is een substantie wat je op dure artikelen kunt smeren zodat wanneer ze gestolen zijn makkelijker terug te vinden zijn. Dit had met name preventieve werking en het gaf de bewoners een goed gevoel. Het is wel zo dat het maar een periode goed werkt en afschrikt, na verloop van tijd verloor het zijn werking. Maar het was voor de politie en toezichthouders goed om dit deur aan deur te verstrekken, zo lieten ze zich ook zien aan de bewoners (E. Brink, persoonlijke communicatie, 7 mei, 2013).

Sociale wijkteams - De wijkteams richten zich specifiek op het begeleiden van bewoners met problemen. Ze proberen de mensen weer aan het werk te krijgen en kijken welke mensen ingezet kunnen worden voor de wijk (B. Bosman & T. van der Zijde, persoonlijke communicatie, 3 mei, 2013).